

På vei til mangfold

Rammeplan for kulturskolen

 NORSK KULTURSKOLERÅD

Rammeplan for kulturskolen

Produksjonsgruppe:

Fabiola Charry
Johan Svendsen
Even Fossum Svendsen

Formgivning:

Guri Jermstad

Omslagsfoto:

ZEFA/SCANPIX

Foto:

Arne Nordtømme
Hans Skoglund
Johan Svendsen
Even Fossum Svendsen

Tegninger og malerier:

Gruppearbeid, Tønsberg Kulturskole
Margrete Lien, Fyresdal kulturskole
Andrea Lindelid, Fjaler og Hyllestad kulturskole
Sunniva Nilsen, Tromsø Kulturskole
Anne Linn Bjerke Streke, Kulturskolen i Risør
Veronika Øverland, Ørland Kulturskole

Marianne Mathisen, Grimstad kommunale kulturskole
Hege Faremo Gjengår, Trondheim kommunale
musikk- og kulturskole
Kristine Jacobsen, Asker kulturskole

Trykk og innbinding:

Grytting AS

Boken er satt med:

Arial Narrow og Garamond

Papir:

130g Multiart Silk/350g Trucard Duo

Opplag:

1500
2. opplag desember 2003
Utdrag fra planen kan brukes med kildehenvisning.

Trondheim, mai 2003
Norsk Kulturskoleråd
7491 Trondheim
www.kulturskoleradet.no

INNHold

1	INNLEDNING	10
1.1	Kulturskole.....	10
1.2	I tråd med L-97	12
1.3	Et kompetansesenter i lokalsamfunnet	13
1.3.1	Kulturskole og skoleverk.....	13
1.3.2	Kulturskole og barnehage.....	15
1.3.3	Kulturskole og kulturliv.....	16
1.4	Rammeplan	18
1.4.1	Rammeplan – for hvem?	18
1.4.2	Rammeplan – et styringsverktøy	18
2	KULTURSKOLENS MÅL	19
2.1	Formål og oppgaver.....	19
2.2	Elevsyn og læringssyn	21
2.3	En felles estetisk plattform	23
2.4	Det samhandlende menneske og tverrkulturell brobygging.....	24
2.5	Samarbeid kulturskole – hjem	24
2.6	Kulturskole for alle - bredde og fordypning	26
3	FAGOMRÅDER	27
3.1	Musikk	27
3.1.1	Innledning	27
3.1.2	Mål	28
3.1.3	Innhold	28
3.1.4	Arbeidsformer og organisering	33
3.1.5	Lokaler og utstyr	34
3.2	Dans	36
3.2.1	Innledning	36
3.2.2	Mål	37
3.2.3	Innhold	38
3.2.4	Arbeidsformer og organisering	39
3.2.5	Lokaler og utstyr	40
3.3	Visuelle kunsthøgskolen	40
3.3.1	Innledning	40
3.3.2	Mål	42
3.3.3	Innhold	42
3.3.4	Arbeidsformer og organisering	45
3.3.5	Lokaler og praktiske løsninger	45

3.4	Skapande skrivning.....	48
3.4.1	Innleing.....	48
3.4.2	Mål.....	49
3.4.3	Innhald.....	49
3.4.4	Arbeidsformar og organisering.....	51
3.4.5	Praktiske omsyn.....	52
3.5	Teater.....	55
3.5.1	Innledning.....	55
3.5.2	Mål.....	57
3.5.3	Innhold.....	57
3.5.4	Arbeidsformer og organisering.....	60
3.5.5	Lokaler og praktiske løsninger.....	64
3.6	Tverrfaglig arbeid.....	64

4	ARBEIDSMÅTER OG ORGANISERING.....	74
4.1	Lærer, utøver og rollemodell.....	74
4.2	Undervisnings- og arbeidsformer.....	80
4.3	Organisering.....	82
4.3.1	Gruppeundervisning/individuell veiledning.....	82
4.3.2	Fordypningstilbud.....	82
4.3.3	Helhetlig samarbeid.....	83
4.3.4	Interkommunale samarbeidsordninger.....	83
4.3.5	Ledelse.....	84
4.3.6	Organisatoriske Løsninger.....	84

5	VURDERING OG KVALITETSUTVIKLING.....	85
5.1	Elevvurdering.....	85
5.2	Vurdering av virksomheten.....	87
5.3	Vurdering og kvalitetsutvikling.....	88

FORORD

Norsk Kulturskoleråd presenterer med dette en rammeplan for den kommunale kulturskolen.

I opplæringsloven § 13 - 6 står følgende:

"Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskoletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles."

Denne lovparagrafen har ingen forskriftshjemmel. Dette avdekket et behov for å oppsummere erfaringer fra tidligere musikkskoler, kunstsoler og kulturskoler, og utarbeide en nasjonal anbefaling for framtidas kulturskoletilbud. På bakgrunn av dette tok Norsk Kulturskoleråd initiativ til å utarbeide en rammeplan for kulturskolen på sitt landsmøte i 2000..

Vidar Hjemås (leder), Kari Carlsen og Even Fossum Svendsen fikk hovedansvar for utarbeidelse av ny rammeplan. Wenche Waagen har vært engasjert til å utforme teksten. Alle disse og andre som har bidratt fortjener stor takk for innsatsen.

Norsk Kulturskoleråd ønsker med denne planen å gi kommunene et verktøy i arbeidet med å utvikle et bredspektret kunst- og kulturtilbud til barn og unge. Kulturskolerådet ønsker å styrke skolene i arbeidet med å gi plass til nye kunstneriske uttrykk, og utnytte de spennende mulighetene som ligger i skjæringspunktet mellom kunstuttrykkene.

Intensjonen er at Rammeplan for kulturskolen skal gi inspirasjon til innhold og organisatoriske løsninger for et kvalitativt godt kulturskoletilbud med forankring i det enkelte lokalsamfunn.

Det utarbeides også en egen håndbok i kvalitetsutvikling for kulturskolene (utgis mai 2004).

Vårt håp er at rammeplanen vil gjøre kulturskolene enda bedre for barn og unge i hele landet.

Lidvin M. Osland
Styreleder, Norsk Kulturskoleråd

KULTURSKOLEN - RAMMEPLAN

*" Mennesker kan synge, i alle tonearter av menneskelig mangfold.
Noen danser, noen skriver, noen maler, noen former, noen leker,
noen lærer, noen leser, noen leter - hvert menneske på sin måte.
Slik meningen er fra begynnelsen av, når barn blir født inn i
verden. Syng din sang! Det handler om tilgangen til eget liv med
egen stemme - som hver enkelts mulighet og utfordring. Bare slik
blir verden til."*

(Jon-Roar Bjørkvold)

1. INNLEDNING

1.1 Kulturskole

Med kulturskole menes et offentlig undervisnings-tilbud i kunsthøgskole til alle interesserte i kommunen. Tilbudet skal omfatte både musikkopplæring og opplæring i andre uttrykk. Kommunen selv bestemmer omfanget av innholdet i det tilbudet kulturskolen skal gi. Barn og ungdom er hovedmålgruppe for kulturskolens tilbud.

I vår tid, hvor samfunnet i vesentlig grad er tilrettelagt for de voksnes behov, er kulturskolene av uvurderlig betydning som arena for barns og unges allsidige livsutfoldelse. Kulturytringer og kunstneriske ferdigheter er en kilde til viktig identitetsutvikling og livsutfoldelse både for enkeltmennesker og samfunn. De som lærer opp nye generasjoner har ansvar for at de unge blir mennesker med innlevelsesevne, evne til å bli berørt og evne til å uttrykke seg. Å gi rom for livsglede for barn og ungdom er en av de aller viktigste pedagogiske oppgavene vi står overfor. Kulturskolen har her gode muligheter og et stort ansvar.

Gjennom estetisk praksis kan barn og unge utvikle nyanserte former for uttrykk og kommunikasjon med andre. Enten det er bilder og skulptur, dans, musikk eller teater, innebærer det hardt arbeid, det utvikler konsentrasjon, vilje, utholdenhet, kroppskontroll og motorikk. Øyet skal skjerpes. Tekst og noter skal læres. Teori og ferdigheter går hånd i hånd. Arbeid med alle uttrykksformer produserer tanker og refleksjon. Å arbeide med kunstytringer handler om livskvalitet og mening, miljøskapende aktiviteter, kunnskap om tradisjoner, utvikling av kvalitetsbevissthet, fellesskap og samhandling. Kulturskolen blir dermed en motvekt til de kommersielle sidene ved dagens barne- og ungdomskultur.

Selv om kulturskolen er forankret i det samme verdigrunnlaget som grunnskolen er dens innhold og undervisningsprinsipper forskjellig fra skoleverket ellers. Kulturskolens egenart avspeiles primært i tilrettelegging for den enkelte elevs kunstneriske og estetiske utvikling, fraværet av formalisert elevvurdering, og det kontinuerlige fokuset på utfoldelse, formidling og glede. Kombinasjonen av elever som synger, danser, maler og spiller teater under samme tak gjør kulturskolen til et kunstnerisk og kulturelt veksthus med verdi for den enkelte og fellesskapet.

1.2 I tråd med L-97

En ny tverrfaglig interesse har satt sitt preg på 1990-årenes læreplaner i norsk utdanning. I L-97 er den estetiske dimensjon vektlagt gjennom hele læreplanverket.

Dette medfører bl.a. at grunnskolen skal legge økt vekt på skapende aktivitet og refleksjon, opplevelser og uttrykk, og ha en bevisst holdning til kunst og estetikk:

”Elevane må få oppleve den rikdommen som har nedfelt seg i dei ulike kunstartane. Dei må få kunnskap om og videreutvikle symboluttrykk gjennom leik og kunstnarleg formutvikling. Opplæringa må gi elevane høve til å utfalde sine egne skapande evner og vere med og gi dei ei estetisk fostring” (s.65)

Dans inngår i fagplanen både for musikk og kroppsøving. Drama som innhold og metode er integrert i mange av skolens fag, og fagplanene innen kunst og håndverk, norsk og musikk setter store krav til kunstfaglig kompetanse. I videregående skole har vi fått flere estetiske studieretningsfag og det tilbys faglærerutdanning i formgiving, kunst og håndverk og musikk, dans, drama i høyere utdanning. Den generelle delen av læreplan for grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring betoner det skapende menneske, og beskriver det kulturelle og kunstneriske fundament som kulturskolen skal bygge på.

I tråd med dette er kulturskolene etablert med tilbud om opplæring innen en rekke kunst- og kulturuttrykk. Som del av kommunenes samlede opplæringstilbud må dette skoleslaget funderes på det samme læringssyn og verdigrunnlag som skoleverket for øvrig. Kulturskolen er forankret i de lange tradisjonene til tidligere kommunale musikkskoler, og også tidligere kommunale eller private kunstskeleltilbud, og ble lovfestet i Stortinget i 1997.

1.3 Et kompetansesenter i lokalsamfunnet

1.3.1 Kulturskole og skoleverk

Samarbeid med skoleverket er pålagt gjennom lovfesting av skoleslaget, og det er viktig å arbeide for en samordnet innsats for barns og unges oppvekstmiljø i den enkelte kommune.

Den enkelte kulturskole og grunnskole bør drive et kontinuerlig lokalt planarbeid for å fremme interessen for kunst- og kulturaktiviteter hos de unge. Samarbeid kan skje på mange plan:

- samarbeid om organisering av kulturskolevirksomheten innenfor den ordinære skoledagen
- å bruke kulturskolelærerens spesialkompetanse som en tilleggsressurs til grunnskolens ordinære undervisning, rådgivning, samt utveksling av lærere skoleslagene imellom
- medvirkning av kulturskolens lærere og elever på tilstelninger og prosjekter av ulik art
- kulturskolen bidrar til å formidle profesjonell kunst og kultur ut til skolene
- kulturskolen bidrar til å formidle kulturelle aktiviteter ut til skolene

- faglige nettverk for kulturskolelærere og grunnskolelærere om utviklingsarbeid som formidler kunst og kultur inn i alle skolens fagområder og all virksomhet som omfatter barn i skolen
- styrking av fritidskulturlivet, bl.a. korps, kor
- kulturskolen bidrar til kunstnerisk utsmykning av det fysiske miljøet i grunnskolen, for å styrke estetisk sans og kvalitetsbevissthet hos barn og unge
- felles bruk av lokaler, spesialrom og verksteder
- felles kurs- og planleggingsdager
- bygge opp felles litteratur- og cd-samling, samling av billedkunst og kunsthåndverk til bruk i undervisninga
- samarbeid om bruken av kulturminner i lokalmiljøet
- være i dialog omkring enkeltelevers kompetanse og utvikling

1.3.2 Kulturskole og barnehage

Kulturskolens lovforankring nevner ikke barnehagen eksplisitt. Mange kulturskoler har imidlertid utviklet et nært samarbeid omkring de minste barna, med helsestasjon og barnehage. Et kulturskoletilbud i kommunen bør ivareta også de helt små barnas rett til kunstnerisk og kulturell stimulans som grunnlag for et godt liv. De gode erfaringer som er vunnet gjennom ”Musikk fra livets begynnelse” og Rikskonserterenes konserttilbud til førskolebarn bør videreføres i samarbeid med kulturskolen.

Barnehagen er den kommunale samarbeidspartner som favner flest barn i denne målgruppa, og kulturskolen bør utvikle langsiktige planer for samarbeid med barnehagen, på samme måte som med grunnskolen. Arbeid rettet mot de aller minste gir også en unik mulighet til kulturkontakt med barn og foreldre som er nye i lokalmiljøet. Dette kan gjelde innvandrere og flyktninger så vel som norsketrniske nyinnflyttere til kommunen.

1.3.3 Kulturskole og kulturliv

En kulturskole som driver utadrettet virksomhet vil oppleves som en viktig del av lokalmiljøet. Et rikt og aktivt kulturliv hvor så mange som mulig finner sin tilhørighet er med på å utvikle et bedre samfunn. Selv om kulturskolen først og fremst er en undervisningsinstitusjon, er den også en viktig formidlings- og kulturinstitusjon, på linje med andre tiltak i kommunen.

Kulturskolen må framstå som et kompetansesenter for fritidskulturlivet, både med tanke på bistand til undervisning, samarbeid om stillinger, lokaler/arenaer og i kraft av støtte - og veiledningsfunksjoner. Kulturskolen må se det som sitt ansvar å medvirke ved ulike arrangementer i lokalmiljøet.

De eksisterende kulturtiltakene i en kommune vil variere mye. I mange kommuner er samspillaktiviteter organisert av fritidsmusikklivet, mens kommunen leverer lærere til aktiviteten. I andre kommuner har kulturskolen etablert egne aktiviteter som skoleorkester, barnekor og storband. Desto viktigere blir det at den enkelte kulturskole ser ut over egen virksomhet og bidrar til en helhetlig kulturutvikling i den enkelte kommune. Dette må skje i samarbeid med korps, teatergrupper, kunstforeninger, spelemannslag, kor, historielag, kirkens kulturarbeidere, miljøer for tradisjonshåndverk o.a. Folkemusikk- og folkedansopp-

læringa i kulturskolen vil profitere på et bredt samarbeid med lokale spelemannslag/danselag.

Kulturskolen må på lik linje med andre instanser i lokalsamfunnet ivareta og utvikle det potensialet som finnes hos alle elever, uansett tilhørighet og kulturbakgrunn. En spesiell utfordring representerer potensialet i fremmedkulturelle uttrykk som en finner i innvandrermiljøene i lokalsamfunnet.

Et viktig ledd i utvikling av kulturskolen er å etablere samarbeid med andre profesjonelle kunstmiljøer og kulturinstitusjoner på stedet. En må invitere til samarbeid for å utnytte den realkompetansen som disse sitter inne med gjennom felles bruk av personale, sambruk av lokaler for framvisning og samarbeid om ulike prosjekter, bl.a. i regi av "Den kulturelle skolesekken".

1.4 Rammeplan

1.4.1 Rammeplan - for hvem?

Denne rammeplanen presenterer kulturskolens innhold og virkefelt slik at den kan være til hjelp for:

- kulturskolens lærere og ledere, slik at disse får et felles retningsgivende fundament for sin undervisning
- barnehage, grunnskole og videregående skole, slik at disse kan etablere forpliktende samarbeid med kulturskolen
- profesjonelle kunstnere og kulturinstitusjoner, slik at disse kan etablere berikende samarbeidskonstellasjoner med kulturskolen
- utdanningsinstitusjonene, slik at disse kan innrette studietilbudet best mulig mot kulturskolens kompetansebehov
- kommunen som skoleeier, med ansvar for kulturskoletilbudets drift og organisering
- brukerne og samfunnet for øvrig, slik at de menneskene kulturskolen skal betjene får god innsikt i hva skoleslaget tilbyr og representerer

1.4.2 Rammeplan - et styringsverktøy

Prinsippet om et likeverdig skoletilbud er et overordnet utdanningspolitisk mål i Norge, som følgelig også må gjelde for opplæring innenfor kulturskolen. En

rammeplan er et ledd i å sikre at alle får adgang til et kulturskoletilbud, uansett bosted, økonomi og levekår. Samtidig vil en rammeplan for en desentralisert og lokaltstyrt kulturskolesektor, bidra til veiledende, nasjonale standarder når det gjelder den faglige kvaliteten på tilbudet.

Samtidig som planen trekker opp felles retningslinjer for å sikre en god kvalitet på kulturskoletilbudet over hele landet, legger planen opp til fleksibilitet i innhold, slik at det skal bli mulig for den enkelte skole å velge kunstfaglige profiler, og legge opp til en undervisning som ivaretar ulike elevforutsetninger. Planen er først og fremst en plan for elevens læring. Pedagogisk differensiering er et mål. Det er den profesjonelle lærers ansvar å velge stoff, arbeidsmåter og arbeidsverktøy som er tilrettelagt for den enkelte elevs menneskelige og kunstfaglige utvikling.

Planen forutsetter lokalt læreplanarbeid i den enkelte kommune eller på den enkelte skole.

For folkemusikk/dans og tradisjonelle håndverksteknikker vil det være særlig behov for lokale læreplaner, da disse uttrykkene har store lokale variasjoner som det er vesentlig å gi barn og unge innsyn i og ta vare på og videreutvikle i et identitetsskapende perspektiv.

2. KULTURSKOLENS MÅL

2.1 Formål og oppgaver

Alle elever skal få ei kulturskoleopplæring i samsvar med de evner og forutsetninger de har. Undervisninga må ta utgangspunkt i at alle mennesker har behov for å gi uttrykk for følelser, tanker og fantasier gjennom kunstneriske uttrykksformer. Kulturskolen må derfor legge til rette for ei opplæring som fremmer glede i skapende virksomhet, personlig vekst og kunstnerisk utvikling hos elevene, og som bidrar til et meningsfylt liv.

Kulturskolen skal:

- utvikle elevenes kunstneriske og skapende evner og fremme deres forståelse og opplevelse av kunst som allmennmenneskelig uttrykksform
- utvikle elevenes evner og anlegg ut fra den enkeltes forutsetninger, slik at de kan få en meningsfylt og stimulerende fritidsaktivitet og et grunnlag for en senere yrkesutdanning
- være en ressurs for det øvrige skoleverket og kulturlivet i arbeidet med å gi opplæring i og fremme forståelse og interesse for kunst i lokalmiljøet
- legge til rette for samhandling på tvers av kunstfag

Dette kan gjøres ved at kulturskolen:

- gir tilpasset undervisning til alle interesserte som ønsker tilbud ut over den undervisning de kan få i skoleverket for øvrig
- gir undervisning innen et vidt spekter av uttrykksformer, der både bredde og kvalitet blir ivaretatt
- arrangerer konserter, utstillinger, forestillinger og andre former for framvisning av elevenes virksomhet
- legger til rette for tverrfaglige prosjekter
- medvirker aktivt til at elevene deltar i det lokale kulturlivet
- blir et kulturpedagogisk kompetansesenter med støtte- og veiledningsfunksjon overfor barnehage, grunnskole, skoleverk for øvrig og kulturlivet
- legger til rette for møte mellom profesjonelle kunstnere og elever ved kulturskolen

2.2 Elevsyn og læringssyn

Kulturskolen er til for eleven, og det er elevens vekst og utvikling som må være ledetråden i opplæringa. Trygghet er en viktig forutsetning for all læring. Kulturskolen må derfor legge vekt på at eleven føler seg trygg i forhold til medelever, lærere og formidlingssituasjoner. Det påhviler et etisk ansvar for å sørge for at ingen elever kommer i en situasjon der de blir tapere. Alle skal få erfaring med å lykkes og oppleve framgang. I tråd med FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989 er det en *menneskelig rettighet* å få lov til å oppdage sine muligheter som menneske.

Kulturskolen må derfor først og fremst ha *mennesket* som utgangspunkt, som fokus og som mål for all læring. Derfor må kulturskolen først gi sine elever mulighet til å *oppdage* de kunstneriske uttrykksmidlene. Deretter må den gi dem mulighet til å *mestre* disse virkemidlene godt nok til å ta dem i bruk. Til sist, men ikke minst, må den gjøre det mulig for sine elever å *bruke* dem til egen skapende virksomhet. En vellykket kulturskole makter å forene disse tre aspektene.

Undervisning innenfor ulike kunstneriske fag har ulike tradisjoner. For bildeeleven har det å kunne se og oppdage vært viktigere enn å beherske bestemte teknikker i første omgang. For teatereleven har formidlinga eller

bruken av de kunstneriske uttrykksmidlene i en teaterforestilling stått sentralt. For cellisten eller danseren har teknikkmestring vært vesentlig. Læringssyn og opplæringsmetoder har tradisjonelt vært svært ulike. Det er en stor utfordring å tenke over hvordan disse ulike perspektivene kan forenes innenfor en kunstnerisk opplæringsprosess.

I opplæringsprosessen kan tyngdepunktet skifte. Oppdagelsesaspektet ved den kunstneriske utfoldelsen skal ha hovedfokus hos nybegynneren, den kreative leken er velegnet i denne tidlige fasen. I mellomfasen, som ofte vil være tidlige tenår, har de unge mye de skulle ha sagt. Å få hjelp til å bruke sine uttrykksmuligheter er sentralt i denne fasen; gjennom prosjektet, konserten, deklamasjonen, utstillingen. For de større og viderekomne elevene vil mestringsperspektivet komme sterkere i fokus, samtidig som kulturskolen kan gi dem helt spesielle muligheter til samspill og samarbeid på tvers av faggrenser.

I forlengelsen av et slikt læringssyn kommer behovet for kvalifiserte lærere på alle nivå. Kulturskolen behøver lærere med allsidig kompetanse, lærere som kan leke og stimulerer ungenes kunstneriske potensiale og være med dem i deres utfoldelse uten å sette kunstfaglige grenser for den, men også lærere med så stor spisskompetanse i det enkelte fag som det er mulig å rekruttere.

2.3 En felles estetisk plattform

På tross av ulikheter i uttrykk, fagtradisjoner og metodiske innfallsvinkler, er det klare likhetstrekk mellom kunstfaglige uttrykksformer. Kunnskapen er på mange måter det vi gjør, høyt utviklet gjennom lange tradisjoner for håndverk og utøvelse. Til grunn for håndverket, enten det er en dans, en komposisjon, et teaterstykke eller et maleri, ligger tenkning, i form av intensjoner, abstraksjoner, refleksjoner og ideer. Uttrykket kommer som bevegelser, toner og form. Bakenfor ligger også en taus kunnskap om problemløsning, produktutvikling og samarbeidslæring. Arbeidet med kunstneriske prosesser og det ferdige produktet er både en måte å tenke på og et middel til å uttrykke disse tankene. Hos en danser er bevegelsene et språk i seg selv.

Som betrakter kan man lære å lese dette språket, på samme måte som man kan ”lese en gjenstand”.

En levende, aktiv prosess står sentralt i arbeidet i kulturskolen, og ut av dette vokser synlige og hørbare resultater. I musikk, teater og dans er dette resultatet flyktig, det er borte etter at prosessen er avsluttet. I diktning, bilde og skulptur er resultatet av prosessen tilstede som skrift, tegning og gjenstand i rommet. Den fortrolighetskunnskapen som erverves gjennom arbeid med disse fagfeltene trenger vi for å forstå oss selv som kulturelle vesener. Dette er i tråd med L97 og det skapende menneske, og i dette ligger kulturskolens unike egenart og bidrag.

2.4 Det samhandlende menneske og tverrkulturell brobygging

Kulturskolen vil gjennom alle sine kunsthaglige prosjekter være en arena der samhandling står i fokus, hvor de gode opplevelsene blir ivaretatt gjennom lagarbeid. I et teaterensemble, danseensemble eller et musikkensemble ligger et helhetlig prinsipp til grunn. Resultatet er mer enn enkeltutøverne til sammen. Det solistiske må vike til fordel for en helhetstilpasning, alle er avhengige av hverandre, og det vil handle om å gjøre hverandre gode. I tråd med L-97s generelle del om det samarbeidende menneske kan kulturskolen også fungere som et viktig sosialt forebyggende tiltak for barn og unge.

Norge er et flerkulturelt samfunn. Med minoritetspråklige barn i kulturskolen som ikke like lett kommuniserer over språkgrensene, vil estetiske kommunikasjonsformer fungere som brubyggere på tvers av kulturelle forskjeller.

2.5 Samarbeid kulturskole - hjem

Kontakten mellom hjem og skole er viktig. Foresatte og lærer bør bli godt kjent med hverandre raskt, slik at det bygges opp et tillitsforhold. Foreldrene er en ressurs, som både kan delta i kulturaktivitet sammen med barna sine, og som kan bidra til å utvikle kulturskolen på mange måter. Det er vesentlig at både kulturskolen og hjemmet motiverer elevene til aktiv utfoldelse innenfor sitt kunsthaglige virkefelt, både i og utenfor hjemmet. En del musikkskoler har lange tradisjoner for instrumentopplæring av både elev og foreldre i samme gruppe. Eleven blir stimulert i samspill med mor eller far, og oppfølging av eleven i hjemmet blir lettere. Dialog mellom lærer og foresatte stiller krav til læreren som reflektert rådgiver og veileder i spørsmål om instrumentvalg og eventuelt skifte av opplæringstilbud.

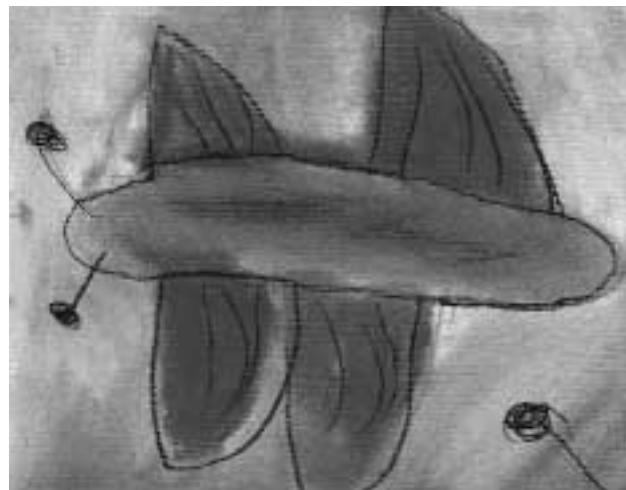
Det er viktig med løpende informasjon til eleven og foresatte om elevens utvikling, framgang, trivsel, fram-møte og arbeidsinnsats. Skoleåret bør avsluttes med en oppsummerende samtale hvor den enkeltes læringsgang og læringsresultat er tema for vurdering, hvor både lærer, elev og foresatte deltar. Slik kan det oppmuntres til videre innsats. Informasjon må også gå den andre veien. Foreldre bør tidlig orientere om barn som har særskilte behov, problemer eller spesielle ferdigheter de ønsker å utvikle.

...at man, når det i sandhet skal lykkes en at føre et menneske et bestemt sted hen, først og fremst må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der. Dette er hemmeligheten i all hjelpekunst.

(Søren Kierkegaard)

Samarbeidsorgan / brukerråd

Opprettelse av et samarbeidsorgan ved kulturskolen kan styrke samarbeidet mellom hjem og skole og være en ressurs for ledelsen ved skolen. Dette organet bør ha bred representasjon av brukere; foreldre, elever, samarbeidspartnere, politisk valgte representanter og ansatte. Utvalget kan være bindeledd mellom kulturskolens interesser, fremme forslag om tiltak som utvalget mener vil være til nytte for kulturskolen, og ellers ivareta dens interesser på beste måte slik at skolen kan fylle sin oppgave.

2.6 Kulturskole for alle - bredde og fordypning

Kulturskolen skal være åpen for alle som ønsker tilbudet. I utgangspunktet vil dette gjelde barn og unge, men kulturskolen bør, gjennom aktiv bekjentgjøring og rekruttering, gjøre tilbudet gjeldende for alle innbyggere i kommunen. Kulturskolen skal gi alle elever et opplæringstilbud i samsvar med de evner og forutsetninger de har. Det tilrådes et bredt undervisningstilbud, og kulturskolen kan sette i gang særlige tiltak for elever med ulike forutsetninger og behov.

Kulturskolen må også være et opplæringssted for dem som har spesielle forutsetninger innen kunstutøving og som ønsker å satse på en eventuell yrkeskarriere innenfor det kunstfaglige virkefeltet. Disse elevene har behov for mer undervisning enn det som er det normale i kulturskolen, og undervisninga må ivaretas av høyt kvalifiserte lærere og foregå i et faglig inspirerende miljø.

Kulturskolen bør ha en strategi for å beholde og rekruttere nye elever i ungdomsskolealder. Dette samarbeidsprosjekt med grunnskolen, gode informasjonsrutiner og ekstra tiltak kan være hensiktsmessig.

3. FAGOMRÅDER

Fagområdene i kulturskolen skal omfatte opplæring og utfoldelsesmuligheter innenfor et spekter av ulike kulturuttrykk. Hvilke fagområder og aktiviteter den enkelte kulturskole tilbyr bør svare til behov og muligheter i det enkelte lokalmiljø, og gjenspeile det lokale kulturliv. Samtidig skal kulturskolen bringe inn mulighet for kunstneriske uttrykksformer som ennå ikke har feste i lokalmiljøet, og på denne måten bidra til å berike det. Dette kapitlet beskriver 5 basisområder innenfor kunstnerisk virksomhet; *musikk, dans, visuelle kunsthåndverk, skapende skriving og teater*. Det betyr ikke at rammeplanen på noen måte begrenser kulturskolens arbeidsfelt til disse områdene, så lenge det man ønsker å utvikle lokalt er bygget på de grunnleggende intensjonene om skapende aktivitet, som kulturskolen skal ivareta. Hvilke uttrykksformer som til enhver tid er gyldige og aktuelle for barn, unge og voksnes samhandlinger på det kunstneriske og kulturelle område, vil framtida vise. Kulturskolen er en viktig møteplass som skal gi mulighetene.

3.1. Musikk

3.1.1 Innledning

Til alle tider har mennesket uttrykt seg gjennom sang og instrumenter, og i dag er musikk en viktig identitetsmarkør for unge mennesker. Musikkaktiviteter utvikler og integrerer hele menneskets personlighet idet de ivaretar auditiv, emosjonell, motorisk, intellektuell og sosial utvikling. Derfor skal kulturskolen romme et musikalsk veksthus, et opplevelsesrom hvor eleven får utvikle seg ut fra et slikt helhetssyn. Spill, sang, ensembler og konserter må følgelig være kjernen i kulturskolens musikktilbud. Målbevisst arbeid med ferdighetstrening, uttrykksevne og instrumentkunnskap, på elevens egne premisser, fører til gode musikalske resultater. På denne måten skal musikktilbudet både ivareta allsidighet og bredde, og talentutvikling. Gjennom musikalsk innlevelse og formidling av musikk til andre vil eleven oppleve å ha verdi, få styrket sin selvtilitt, og derigjennom bli styrket som menneske.

Elevens interesse bør være avgjørende for valg av instrument, men av og til vil fysiske forutsetninger for å lykkes være medbestemmende. Eleven bør disponere sitt eget instrument. Det må legges vekt på at instrumentet/stemmen er elevens redskap til å uttrykke seg med. De mange små og store konserter er hjertet i musikk-

opplæringa. Disse må overrisle nærmiljøet og være en vesentlig del av undervisninga. Elevene trenger trening i å formidle musikk allerede fra første stund, å oppleve kommunikasjonen mellom syngende og spillende, mellom utøver og lytter. Å opptre må være en positiv mestringserfaring for eleven, innenfor trygge rammer. Dette stiller krav til læreren og til utvalget av stoff som skal framføres.

Like viktig som å være aktiv spillende er det å være aktiv lyttende. Bevissthet om lyd og stillhet må utvikles. Lytting til medelever, lærere og andre musikere er en del av musikkopplæringa. I lys av dette blir læreren som musikalsk forbilde og utøver svært viktig for eleven. Konsertbesøk gjør at klangideal, musikalsk smak og stilsans kan påvirkes positivt i en tidlig fase. Elevene bør trekkes inn i arbeidet med tilrettelegging og gjennomføring av konserter. Musikkelevne bør også delta på utstillinger og forestillinger med scene-kunst av høy kvalitet.

Læreren må være åpen for elevens musikkinteresse og det er sentralt at undervisninga blir et speilbilde av mange kulturer.

3.1.2 Mål

Gjennom arbeidet med musikk som kunstnerisk uttrykksform skal elevene

- utvikle sin egen musikalitet, og gleden ved å kunne spille og synge
- utvikle vokale og instrumentale ferdigheter og evnen til formidling
- utvikle evnen til samspill og mellommenneskelig samhandling
- bli aktive lyttere som reagerer følelsesmessig på musikk og er i stand til å velge innenfor et mangfoldig musikktilbud
- få tiltro til sine egne skapende evner
- bli ressurspersoner som kan bidra til å utvikle musikklivet i nærmiljøet

3.1.3 Innhold

Undervisningstilbudet i musikk omfatter flere områder:

- Instrumental-/vokalopplæring i ulike sjangere
- Samspill
- Lytting
- Komposisjon
- Musikkorientering
- Konserter og opptredener
- Førskoletilbud

Instrumental-/vokalopplæring

Instrumental-/vokalopplæringa er basisen i musikk-tilbudet og bør tilbys innenfor de instrumenter og sjangre hvor det er mulig å skaffe lærere med høy utøvende og pedagogisk kompetanse. Det fins mange støtteaktiviteter for utvikling av spilleferdighet og musikalsk fantasi. Kombinasjonen gehørspill - notebasert tilnærming, sang, improvisasjon, bevegelse og elementær musikkorientering vil trene elevens auditiv forestillingsevne og gi en allsidig musikalsk utvikling, samtidig med at viktige grunnbegreper trenes. De ulike aktivitetene må derfor søkes integrert i opplæringa og knyttes til det repertoar elevene arbeider med.

Bruk av vokale aktiviteter utvikler auditiv oppfatning og forestillingsevne, og bør være en integrert del av instrumentalopplæringa. På alle nivå bør eleven ha bevissthet om forholdet kropp og instrument, ikke minst for å unngå belastningsskader. Eleven bør få erfaring med stilarter og sjangere på et bredt grunnlag.

Ensemblevirksomhet

Ensemblevirksomhet skal være en integrert del av instrumental-/vokalopplæringa. Det utvikler intonasjon, gehør, rytmisk og klanglig forståelse. Fellesskap og kommunikasjon blir tydelig når man synger og spiller sammen med andre, og barna merker på egen

kropp hva det vil si å ta ansvar for hverandre og et felles produkt, være lydhøre for hverandre og merke seieren både personlig og i fellesskap når ting lykkes. Ensembler forbereder eleven til aktiv deltakelse i musikklivet, noe som igjen er av stor betydning for kulturskolens bidrag til lokalmiljøet. Gjennom ensembleaktiviteter skal elevene erfare at fellesskapet har bruk for dem som individer. Skolen bør ha både faste og midlertidige ensembler.

Sangen er en viktig uttrykksform, og kulturskolen kan tilrettelegge arenaer hvor det også er plass til elever som primært har opplæring i andre fag. Stemmen er det instrumentet som alle er utstyrt med, og deltakelse i kor bør få oppmerksomhet. Her kan elever fra alle kunstuttrykk lære å få et naturlig forhold til sin egen stemme. Koret gir tilgang til viktige sosiale erfaringer og flotte musikalske opplevelser. Dette skaper gjensidig forpliktelse og gode relasjoner, ikke minst viktig for integrering av minoritetsspråklige elever.

”Sangen er vår felles sfære; det å synge er å være...”

(Henrik Ibsen)

Lytting

Elevene må få opplæring i å være aktive lyttere. Elevens auditive oppfatning og forestilling er en viktig del av musikkopplæringa. Det bør legges vekt på å gi elevene tillit til sitt eget øre og trygghet på egne musikalske forestillinger. En auditiv forestilling om toner er en forutsetning for å kunne forstå hensikten med notesymboler. Elevene må utvikle evnen til å lytte med interesse og undring til levende og innspilt musikk, og lære og forstå at musikk kan virke på oss på ulike måter.

Skaping - gjenskaping

Arbeid med komposisjon og improvisasjon er en sentral del av det musikalske landskapet. Aktiviteten vil bidra til å utvikle elevens kreative evner og gi forståelse for musikkens grunnelementer. Samtidig skal musikktilbudet dyktiggjøre elevene innenfor instrumentets originalrepertoar. Eleven skal få erfare gleden ved å framføre noe som andre har skrevet, gleden ved å oppleve at ”selv jeg” kan få til noe som er så fint. Dette vil gi opphav til personlig vekst og indre trygghet på at man duger.

Musikkorientering

Arbeid med sentrale områder som gehørtrening, musikkteori, historie og instrumentkunnskap må knyttes nært sammen med de erfaringene eleven til enhver tid får gjennom musikalske aktiviteter. Lærestoff må velges ut og tilpasses elevenes alder, nivå og repertoar.

Konsserter og opptredener

Konsserter og andre musikkinnslag er en sentral del av innholdet i kulturskolen, i et lokalmiljø og i et samfunn. Elevene må derfor få trening i deltakelse på konsserter allerede fra det første undervisningsåret. Konsertframføring må betraktes både som innhold og som en forlengelse av elevens arbeidsprosess. Å spille eller synge for andre blir dermed stasjoner underveis i en utviklingsprosess. Kulturskolen må planlegge elevkonsserter gjennom hele skoleåret. Noen av disse bør legges utenom skolens eget miljø.

Levende møter med profesjonelle musikere er betydningsfullt. Et nærmere samarbeid mellom kulturskole, grunnskole og Rikskonsertenens konserttilbud vil kunne bidra til elevens musikkopplevelse og utvikling.

Førskoletilbud

Kulturskolen bør gi et integrert førskoletilbud hvor mange uttrykksformer legges til grunn for utfoldelsen. Kombinasjonen av drama, musikk, dans, bilde, skulptur, installasjon, sang, rim og regler og ulike grafiske uttrykk vil stimulere både auditive, visuelle og kinesetiske ferdigheter. Rytmeinstrumenter, strykeinstrumenter, Orffinstrumenter, miniinstrumenter og sang er spesielt godt egnet til barn i førskolealder. Musikalsk læring med utgangspunkt i barnas morsmål er viktig. Foresatte bør inviteres til å delta sammen med de minste.

Lærestoff og progresjon

Lærestoffet må dekke alle sider ved undervisningas mål, og det må ordnes slik at det skapes sammenheng i opplæringa. Både gjennom lytting og repertoarvalg er elevens egne ønsker og musikkpreferanser et godt utgangspunkt for motivasjon. Samtidig er noe av kulturskolens oppgave å innlemme elevene i den rike kulturarven de ennå ikke kjenner.

Læreren har en viktig oppgave i å tilrettelegge for variasjon i læringsaktivitetene. Dette kan for eksempel oppnås ved at eleven, innenfor en periodeplan, arbeider både med:

- Originalstoff for instrumentet
- Barnesanger, særskilt i begynneropplæringa
- Besifringsspill og improvisasjon
- Norsk og utenlandsk folkemusikk
- Transkripsjon
- Samspill- og lytteaktiviteter
- Elevens egenproduserte musikk
- Konsertforberedelse

Kulturskolen bør ta ansvar for å gjøre elevene kjent med folkemusikktradisjonene som fins i lokalmiljøet, og der det er gjennomførbart bør det gis tilbud om opplæring på folkemusikkinstrumenter. En slik tilnærming er spesielt interessant å knytte opp mot et eventuelt dansetilbud i kulturskolen.

Folkemusikktradisjonen er bl.a. med sin rike vokale flora og fortellertradisjon en kilde til utvikling både for instrumentalister og vokalist.

3.1.4 Arbeidsformer og organisering

Det er viktig at eleven får nok undervisningstid. Derfor bør kulturskolen drive et kontinuerlig utviklingsarbeid med hensyn til fleksible organiseringsmodeller for musikkopplæringa. I perioder av året bør det legges til rette for lengre, mer verkstedpregete arbeidsøkter, hvor hensikten er integrering av fellesinstruksjon, individuell veiledning, lek, teori, vokalaktiviteter og andre uttrykksformer som kan bidra til helhetlig utvikling.

I instrumental-/ vokalopplæringstradisjonen har individuell veiledning alltid stått sentralt. Den langsiktige utviklinga over tid som krever høy motivasjon og målrettet arbeid, forutsetter i stor grad individuell veiledning. Gruppeundervisning kan på sin side ha klare pedagogiske fordeler. I gruppa ivaretas samspillaktiviteter og samarbeidslæring, felles utveksling av opplevelser og synspunkter blir muliggjort. Tilstedeværelsen av andre elever vil være en drivkraft, elevene blir forbilder for hverandre og det utvikles samholdighet gjennom kollektive musikalske opplevelser. I forholdet gruppe- og individualundervisning må man se verdien av kombinasjoner av de to organiseringsmåtene, tilpasset ulike situasjoner og ulike elevers ferdighetsnivå.

Tilpasset opplæring krever at lærestoff, framdrift og progresjon hele tiden må være tilpasset den enkelte elevs evner og anlegg.

Det er vesentlig at det skapes et læringsmiljø hvor elevene blir godt kjent med hverandre, får delta i sosiale/ musikalske arrangementer og opplever tilhørighet utover den faste undervisningstida. Som et ledd i dette kan det også organiseres samspilltilbud som går på tvers av instrumentgrupper og alder.

Et fornyingsarbeid med fleksible undervisningsøkter krever samarbeid og helhetlig årsplanlegging. Det bør drives forsøksarbeid med flerlærersystem og utvikling av nye læringsmetoder.

Bruk av ny teknologi i musikalske prosesser er et verktøy som kulturskolen bør ha kompetanse på og bruke aktivt innenfor flere musikalske uttrykk. Datateknologi som eget instrument, i komposisjonsprosesser og til innspilling kan brukes innenfor alle instrumentgrupper og uttrykk. Bruk av midi, hardiskopptak og internett kan være gode hjelpemidler, i tillegg til å dokumentere og produsere et ferdig produkt. Mange ungdommer er i dag eksperter på feltet, noe som det er naturlig å utnytte i utvikling av kulturskolens musikkvirksomhet.

Å være sin egen lærer

Hovedtyngden av læringa må skje mellom undervisningstimene. Arbeidet med øvingsteknikker og innstudering må derfor stå sentralt for å sikre gode arbeidsvaner og progresjon.

3.1.5 Lokaler og utstyr

Et egnet konsertlokale må være tilgjengelig, likedan et samlingsrom til sosiale treff og aktiviteter. For musikkopplæringa er det ellers viktig med gode akustiske forhold, isolerte undervisningsrom, jevn temperatur, god belysning og ventilasjon.

Kulturskolen bør disponere egne instrumenter, men sambruk med grunnskole og andre kan være aktuelt i visse tilfeller. Skolen bør ha et utvalg store og små instrumenter til utlån, bl.a. til miniundervisning, og det er tilrådelig at en ansatt har ansvar for vedlikehold av disse, samt ansvar for stemming av pianoer. Det bør være et piano i alle undervisningsrom.

Sanganlegg, opptaksutstyr, avspillingsutstyr og kopieringsutstyr bør være lett tilgjengelig.

Lærerne må ha tilgang til musikkbibliotek/note-samling, lokale folkemusikkarkiv og lydarkiv.

” Ved at utvikle vores menneskelige musikalitet lærer vi at opfatte den sjæl, der gemmer sig bag et menneskes isolerede livsytringer. Den form for musikalitet kalder vi kærlighed, og den fører til respekt og tolerance. Vi kan udvikle vores musikalitet overfor naturen og lære at opfatte de sammenhænge, som gemmer sig bag naturens forskellighed. Denne form for musikalitet kalder vi indsigt og præmien er ydmyghed. Vi kan rette vores musikalitet mod det samfund vi tilhører og opfatte de sammenhænge, som knytter de adskilte individer til hinanden. Det kalder vi kultur, hvilket fører til ansvarsfølelse.”

(Peter Bastian, Ind i musikken)

3.2. Dans

3.2.1 Innledning

Mennesker har til alle tider uttrykt seg gjennom dans. Dansen har mange funksjoner, fra å være et redskap til å forstå, bearbeide og uttrykke virkeligheten, til å være en del av sosialt samvær, kunstuttrykk, oppdragelse og terapeutisk hjelpemiddel. Dans er en sentral kulturaktivitet og kulturformidler på lokalt, nasjonalt og internasjonalt plan. Kulturskolen har derfor som kulturinstitusjon ansvar for å tilrettelegge danseopplæring som kunstuttrykk, kulturytring og samværsform.

Endringer i levesett og verdigrunnlag har medført at dans for mange mennesker er blitt en fremmed og ukjent aktivitet. Men hos barn er dans til stede som en intuitiv uttrykksmåte helt fra fødselen av, som et naturlig samspill mellom lyd og bevegelse, i dialog med verden rundt. Det er av stor betydning at denne medfødte evnen til å uttrykke seg med bevegelse stimuleres videre i oppveksten. Å oppleve, utøve, og skape dans vil kunne gi en positiv holdning til egen kropp, stimulere til kreativitet, samt styrke elevens fysiske, sosiale og intellektuelle utvikling.

Dansens fellesnevner er trangen til ritualer, til sosialt samvær og trangen til å bevege seg rytmisk. Her kan alle delta på egne premisser, uansett forutsetninger.

Bevegelsen er dansens synlige element. Dansens usynlige partner og danserens viktigste inspirasjonskilde, er musikken. Det er viktig for danseelever å få bevissthet om musikk. Kunnskap om musikk og bevegelse gir økte muligheter til å komponere og tolke dans, likeledes å formidle det man har på hjertet i en form som engasjerer tilskuerne.

Fordi dans er et bevegelsesuttrykk blir kroppen å betrakte som instrumentet. Det sentrale i undervisninga er å oppøve dette instrumentet sansemotorisk, emosjonelt, teknisk og kreativt. Dans som kollektiv uttrykksform vil dessuten gi gode fellesskapsopplevelser og trene elevens relasjoner til andre mennesker.

Dans er i likhet med musikk en viktig identitetsmarkør for unge, de fleste har et forhold til dans. Det er derfor sentralt at læreren er lydhør for danse- og musikk-kulturen i barnas og de unges eget miljø, og samtidig bidrar til å utvikle elevens bevissthet om dansen som kulturytring både i egen kultur og i andre kulturer. Uansett nasjonalitet og etnisk opprinnelse vil dans være en aktivitet som bidrar til å finne egen identitet.

I arbeidet med dans vil prosessen være like viktig som resultatet. Å oppleve gleden ved å danse er det helt sentrale. For viderekomne elever vil betydningen av resultat være større. Dette krever fordypning, et konstruktivt og målbevisst arbeid. For noen elever vil kulturskolens danseundervisning kunne gi grunnlag for en senere profesjonsutdanning.

3.2.2 Mål

Gjennom arbeidet med dans som kunstnerisk uttrykksform skal elevene:

- utvikle en positiv holdning til sin egen kropp og oppleve gleden ved å danse og bevege seg
- oppleve at de lykkes i sitt arbeide med å skape, utøve og formidle dans på sitt nivå og på sine egne premisser
- oppleve dans som en estetisk uttrykksform og kunstart
- utvikle evnen til konsentrasjon, disiplin og utholdenhet
- oppleve dans som en sosial arena hvor de utfordres av hverandre og lærer å tolerere andres meninger og løsninger
- få innblikk i dans som uttrykk for ulike kulturer, historisk og geografisk
- få kjennskap til dansens mangfold både gjennom praktisk og teoretisk læring
- utvikle tekniske og skapende ferdigheter, og evne til formidling

3.2.3 Innhold

Valg av danseaktiviteter og arbeidsformer må ta utgangspunkt i elevens ståsted og forutsetninger. Elevenes egenutvikling må stå sentralt. Praktiske danseaktiviteter er hovedinnhold i dansetilbudet. Disse tar utgangspunkt i dans som kunstuttrykk og dans som samværsform og kulturuttrykk. I tillegg må barns kreative og improvisatoriske arbeid med dans inngå som del av innholdet. Andre sentrale elementer i danseopplæringa er kroppsbevissthet, rombevissthet, gruppebevissthet og arbeid med musikkens grunnelementer.

Kulturskolens dansetilbud kan deles inn i følgende hovedgrupper:

Kreativ/ skapende dans

Hovedfokus er å utvikle kreativitet og skaperevne. Arbeidet med kreativ dans tar utgangspunkt i danselek og improvisasjon, og utvikles til komposisjon av egne danser.

Kunstdans

Hovedfokus er å oppøve kroppen til et instrument for koreografi som formidles til et publikum. Kunstdans kan inneholde følgende disipliner: Klassisk ballett, moderne ballett og dans, jazzballett og dans, og ulike former for etnisk dans.

Samværsdans

Hovedfokus er det sosiale perspektiv som ivaretas gjennom pardans, rekkedans og ringdans. Aktuelle danseformer kan være sang- og danseleker, tradisjonsdans fra barnekultur og ulike typer folkekultur og bygdedans, som f.eks. springar, gangar, rull og pols, og de tradisjonelle selskaps- og samværsdansene som vals, polka, tango, latinsk dans osv.

Dans med rot i ungdomskulturen

Hovedfokus er å gjenspeile og utvikle den dans som til enhver tid utøves i ungdommens egen kultur.

3.2.4 Arbeidsformer og organisering

Dans er lagarbeid. Læreren bør legge til rette for at elever i sin utviklingsprosess trenes i å iaktta og vurdere hverandres arbeid. På den måten styrkes evnen til tolkning og forståelse, til vurdering av eget og andres arbeid, samt evnen til å gi hverandre konstruktiv tilbakemelding.

Dansarbeidet må dekke alle sider ved undervisningas mål, og det må ordnes slik at det skapes sammenheng i opplæringa. Tilpasset opplæring krever at sjangervalg og progresjon hele tiden må være tilpasset den enkelte elevs evner og anlegg. Danseframvisning må betraktes som en forlengelse av elevens arbeidsprosess. Framføringer for publikum blir dermed stasjoner underveis i en utviklingsprosess, en vesentlig del av arbeidsformen i danseopplæringa. Elevene bør derfor få anledning til å opptre jevnlig, på mindre arrangementer og større forestillinger. En må tilstrebe å gjøre opptredener til en positiv erfaring for eleven, innenfor trygge rammer. Dette stiller krav til læreren. Eleven bør også overvære utstillinger, konserter og scenekunst av høy kvalitet innenfor andre kunstuttrykk.

Danseundervisning foregår i grupper. Størrelsen på gruppen er avhengig av de lokaler man har til rådighet og hvilken danseform det undervises i. Gruppens størrelse anbefales å være 8 – 25 elever. Undervisningstiden anbefales å være 45 – 90 minutter, avhengig av alder og nivå.

Undervisninga kan organiseres som prosjekt eller fast, ukentlig tilbud. Når danseundervisninga har scenisk opptreden som mål, kreves ressurser til koreografi, innstudering, kostymer og scenografi. Denne undervisningsformen er tids- og ressurskrevende, men er en vesentlig side av dans som kommunikasjonsmiddel. Den kan involvere elever fra andre deler av kulturskolen gjennom musikk og sceneutforming.

Det bør bygges opp en samling med faglitteratur, video og musikk til bruk i undervisning og forestillinger. Det finnes lite ferdigprodusert undervisningsmateriale i dans, og produksjon av koreografi og undervisningsmateriale er en del av lærerens arbeidsoppgaver.

3.2.5 Lokaler og utstyr

Danseundervisninga er avhengig av et godt gulv med god svikt, basert på flytende underlag, og en overflate i tre eller belagt med dansematte. Arealet bør være minimum 70 kvadratmeter. Egnede undervisningslokaler med riktig golv er et vesentlig ledd i det skadeforebyggende arbeidet innen danseopplæring. Garderobe og dusjmuligheter bør være tilgjengelig.

Danseopplæringa forutsetter et godt musikkanlegg med tilgjengelig hastighetsregulering og fjernkontroll. Lys og luftforhold bør være gode. Forestillingslokalene må være tilpasset dansens spesielle behov m.h.t. plass, lyd, lys og gulv.

Tradisjonsmusikk og dans særpreges av et nært samspill mellom musikken og dansen, spesielt mellom bygdedansen og slåttemusikken. Følgelig er det svært viktig med levende musikk ved undervisning av folkedans. Kulturskolen vil her profitere på et samarbeid mellom musikk- og danseopplæringa.

3.3 Visuelle kunsthøgskolefag

3.3.1 Innledning

De visuelle kunsthøgskolefags kulturelle referanse er menneskets skapende arbeid nedfelt i kunst, arkitektur, design, håndverk, kunsthåndverk og folkelige uttrykksformer til ulike tider og i ulike kulturer. Det faglige innholdet må ses i en kulturell kontekst. Barns egen kultur og samfunnets kunst og formkultur har betydning for elevens opplevelse av tilhørighet og utvikling av identitet.

Fra tidenes morgen har mennesker satt spor etter seg i sine fysiske omgivelser. Vi har gitt form til en verden av ting, der symboler, farger og dekor har fått betydning. Likeså har framstilling av mennesker, dyr og tegn på hulevegger eller bark, skinn og tre gitt glede og mening i rituell og religiøs sammenheng. Bilder er skapt i alle kulturer, og av voksne og barn til alle tider.

Visuelle kunsthøgskolefag omfatter billedkunst, kunsthåndverk, digitale bilder og andre aktuelle uttrykksformer. I skapende arbeid med form, farge, komposisjon, redskaper og teknikker skal elevene få mulighet til å utvikle sitt personlige billedspråk under individuell veiledning av profesjonelle billedkunstnere, kunsthåndverkere og andre fagpersoner. Gleden ved å se, og oppdage farge og formnyanser i natur og omgivelser er viktige impulser i arbeid med det visuelle uttrykks-

feltet. Hverdagens inntrykk og opplevelser kan være utgangspunkt for skapende arbeid, på lik linje med kunstneres bilder, eventyr, musikk og andre kunsthøgskoleformer. Gjennom arbeid med visuell formgivning i ulike materialer bearbeides ideer og følelser, og ny erkjennelse blir skapt.

I kulturskolen bør det legges opp til ulike aktiviteter der elevene får utfordringer og muligheter til utforskning av uttrykksmuligheter i forskjellige materialer, redskaper og teknikker. Ofte kan selve materialene gi ideer og inspirasjon til utforskning av billedmessige muligheter, på samme måten som nysgjerrighet og mestringsglede kan oppstå i møte med nye teknikker. Under kyndig veiledning legges det til rette for frihet i tankeprosesser og arbeidsprosesser.

Veilederens utdanning og yrkeserfaring vil farge de valg som blir gjort, både materialmessig og av teknisk art. Kulturskolen skal møte elevene der de er, og gi dem de nødvendige uttrykksmidlene de trenger for å formulere seg om eget liv. Det vil si at de skal få muligheten til å gi form til konkrete materialer slik at ideene deres finner visuelle uttrykk som de er stolte og glade over, og ønsker å dele med andre.

Gjennom utstillinger og formidling av kulturskolens arbeid med visuelle kunsthøgskolefag, vil eleven oppleve å bli synliggjort, få styrket sin selvtillit og derigjennom bli styrket som menneske. Det ligger læring og motivasjon i at nærmiljøet verdsetter elevens arbeid. Arbeidene kan inngå i utforming av skolemiljøet, utstillinger i lokalmiljøet, presentasjonsmateriell og ulike forstillinger. På den måten utvikles også evnen til å påvirke og prege omgivelser og miljø.

3.3.2 Mål

Gjennom arbeidet med visuelle kunstfag som uttrykksform skal elevene:

- oppleve skaperglede i arbeid med konkrete materialer og visuell form
- utvikle sin visuelle uttrykksevne, fantasi og formsans
- utvikle kunnskap og gjøre erfaringer med visuelle virkemidler og uttrykksformer
- arbeide med å gi form til egne ideer, opplevelser og følelser i selvstendige uttrykk
- utvikle en kritisk bevissthet om visuelle virkemidler og kommunikasjon
- møte profesjonell kunst som gir kunnskap og inspirerer til egen skapende virksomhet
- utvikle evnen til vurdering av egne og andres produkter, og evnen til refleksjon omkring den kreative prosessen

3.3.3 Innhold

Undervisninga i visuelle kunstfag omfatter følgende punkter, som i det konkrete arbeidet veves sammen i en meningsfylt helhet:

- skapende arbeid
- materialkunnskap og materialbruk
- teknikk og redskapsbruk
- møte med visuell kunst, arkitektur og design
- utstilling, presentasjon og formidling
- visuell kunst i møte med andre fagområder

Skapende arbeid

De visuelle kunstfagene i kulturskolen er skapende virksomhet. I det ligger at elevene arbeider med egne ideer og formuttrykk. Det er viktig å ta utgangspunkt i barn og unges initiativ, og den fascinasjon de har omkring temaer i eget liv og samfunnet som omgir dem. Dette gir eierskap til prosessen, og lærere med kunstnerisk kompetanse og fortrolighet til den skapende prosessen kan gi elevene tilstrekkelig handlingsrom til egen utforsking, undring og eksperimentering. Det er viktig å nære idéutvikling og fantasi gjennom allsidige sanseopplevelser på alle sanseområder.

Materialkunnskap og materialbruk

Elevene må få møte et utvalg av materialer av god kvalitet. Tradisjonelle materialer som blyanter, kull, leire, tørre og våte farger, papir i ulike kvaliteter gir materialerfaringer som de har felles med kunstnere gjennom historien. Men også alle typer gratismaterialer og elevenes eget materialforråd kan være gode utgangspunkter for skulptur, installasjon og bildearbeid. En forutsetning er at materialene sorteres og organiseres hensiktsmessig og oversiktlig. Arbeid med data som redskap i skapende prosesser gir nye muligheter for bilde, animasjon og filmproduksjon.

Med et bredt spekter av materialerfaringer og eksperimentering kan det oppstå flere ideer enn med et smalt, og samtidig gir bred materialkunnskap elevene muligheter til å koble sammen og finne materialuttrykk med større frihet og trygghet enn om erfaringene er begrensete. Dette, sammen med teknisk utvikling og fordypning, kan gi eleven større faglig utfordring og flere muligheter enn det som er mulig gjennom grunnskolens kunst- og håndverksfag.

Teknikk og redskapsbruk

De ulike materialene innbyr til bruk av forskjellige teknikker. Lærerens tekniske og kunstfaglige kunnskap er grunnleggende når elevene skal bryte nytt land på egne premisser. Hvilke teknikker man velger å introdusere avhenger selvsagt av tematikk og tilgang på materialer og utstyr. Men innenfor de tradisjonelle kunstneriske uttrykksformene som tegning, maling og modellering, er det et stort potensiale i arbeid fra helt enkle til avanserte teknikker.

Trykkteknikker i spennet fra håndproduserte enkle grafiske teknikker, til datagrafikk og plakat- og trykksakproduksjon kan være del av det man arbeider med i kulturskolens visuelle verksted, med ulike formål.

Digitale bilder og arbeid med data som redskap i skapende prosesser gir nye muligheter for fotografi, animasjon og digital filmproduksjon. Barn skal kunne beherske det elektroniske språket når de skal ut å forme verden.

Møte med visuell kunst og kunstnere

Å utvikle evnen til visualisering er grunnleggende for å kunne utvikle kunnskap og forståelse. Visualisering blir et verktøy til å bearbeide inntrykk, en måte å oppdage virkeligheten rundt seg på. I den sammenhengen er nysgjerrighet i forhold til hvordan kunstnere og andre som arbeider med bilder, skulptur, kunsthåndverk og håndverksteknikker, en drivkraft til selv å prøve. Derfor er undersøkelse og studier av andres formuttrykk, materialvalg og teknikkbruk en mulighet i det visuelle verkstedet. Ofte vil bildemateriale sammen med annet inspirasjonsstoff gi impulser til elevenes egne arbeider, både innholdsmessig og i form og farge. Det bør legges til rette for at eleven får oppleve samtidskunst, gjennom offentlige utsmykninger, på besøk hos kunstnere eller ved utstillinger.

Møtet mellom barn/unge og profesjonelle kunstnere og håndverkere i kulturskolen er betydningsfullt, noe som kan gi eleven ideer til eget arbeid. Det å oppleve at voksne arbeider profesjonelt med det elevene selv synes er gøy, gir vyer og kan åpne muligheter for unges tanker om sin egen framtid.

Utstilling, presentasjon og formidling

Utstillinger og presentasjoner av eget arbeid er en integrert del av aktiviteten i det visuelle verkstedet. Å få vise fram hva man har fått til er viktig for elever i alle aldre. Antall utstillinger og annen synliggjøring av virksomheten kan variere, fra store fellesutstillinger til mindre presentasjoner av elevarbeid på egnete steder. Månedens elevarbeid i kommunens rådhus, utstilling i bibliotek, gallerier eller på konferanser er eksempler på dette. Det er viktig å tenke kvalitet i presentasjonsformen under en utstilling, uansett om det gjelder montering av ett enkeltbilde eller større utstillinger. En god presentasjonsform begynner med god tilgang til et godt rom ute eller inne, der man har kontroll over rammevilkår, tekniske løsninger, valg av innhold, og formidlingsform.

En tommelfingerregel er at alle skal presentere ett eller flere av sine arbeider i løpet av året. På stormønstringer i lokalmiljøet må alle barn kunne si: "Der er mitt bilde".

3.3.4 Arbeidsformer og organisering

Valg av lærestoff og arbeidsformer må ta utgangspunkt i elevens ståsted og forutsetninger. Innholdet må ha et klart praktisk siktemål hvor elevenes egenutvikling står sentralt.

Det er viktig at elevene får nok undervisningstid. I et tilbud som følger et vanlig skoleår bør en undervisningøkt ikke være kortere enn 1 1/2 time, med 7-8 elever i gruppe. Utvides gruppestørrelsen til 10-12 elever bør undervisningsøkta være 2 klokketimer. Gruppestørrelsen må tilpasses elevenes alder og den aktiviteten som skal foregå. Med utgangspunkt i fagets egenart og mål kan det være gunstig å arbeide intensivt i perioder i deler av undervisninga for å kunne arbeide i dybden med et avgrenset prosjekt.

Elevene i visuelle kunsthøgskoler bør få overvære scenekunst og konserter med medelever og profesjonelle aktører.

3.3.5 Lokaler og praktiske løsninger

Undervisning i visuelle kunsthøgskoler krever verkstedlokaler som er tilpasset virksomheten. Lokalene må ha god plass og mulighet for å arbeide med ulike materialer, teknikker og store formater - et funksjonelt utstyrt rom med godt lys og tilgang på vann. Samtidig skal rommet gi inspirasjon og vekke nysgjerrighet. Det må være innholdsrikt og spennende, et atelier - et "magisk rom".

Gode lagrings- og tørkemuligheter i umiddelbar nærhet er en selvfølge. Det må også være tilrettelagt slik at produkt under arbeid ikke alltid behøver å ryddes bort, og det må være oppslagstavler for opphenging og vurderinger av arbeider underveis i prosessene. Generelt er det viktig å bruke utstyr av god kvalitet - dette vil gjenspeiles i kvaliteten på undervisninga og elevenes ferdige produkter. Det må tas hensyn til sikkerhet og innneklima. Enkelte lokale kunstmuseer har atelier der barn og unge kan få undervisning. Det optimale vil være å ha godt tilpassede lokaler samlokalisert med de andre fagene i kulturskolene. Å ta i bruk naturen og "uterommet" rundt kulturskolen vil være naturlig i perioder, både i enkelttimer og i prosjekter.

Kontakt og samarbeid med kulturinstitusjoner som kunstmuseer, gallerier og atelier er viktig i utvikling av kulturskoletilbudet.

Dialog

indoktrinering

polarisering

frustrasjon

elektron

osv osv.

Titusen flotte

papir-ord

men ikke et eneste

ORD

som tenner lys

i menneskenes øyne.

Fra barndommens enger minnes jeg

små menneskeord

som hendene tenkte. Ord

så nær livet at

døde ting ble levende

og så på deg når

du nevnte dem ved navn

(Hans Børli, "Kyndelsmesse", Aschehoug, 1972)

Treskjæreren

Treskjæreren

sa: "Jeg tar et stykke tre. Så

banker

jeg

på det - jeg vet

det bor

noen der inne. Når jeg har spikket

ferdig

ser

jeg

hvem det var."

(Jan Erik Vold, fra samlingen "sirkel, sirkel", Gyldendal Norsk Forlag, 1979)

3.4 Skapande skrivning

3.4.1 Innleiing

Bruk av eigne ord og erfaringer i skapande forteljing og skrivning er eigna til å utvikla sjølvtilitt og fremja engasjement og kjennskap til eigne kjensler i møte ved omverda. Ved å stimulere den personlege skrivegleda kan vi ta vare på og utvikle skrivelyst og uttrykksglede, utvikle språkkjensla og utvida ordtilfanget. Ein vil stimulere til bruk og utvikling av eigen fantasi, og nytta impulsar frå nærmiljøet i utviklinga av personleg prega tekstar innanfor ulike sjangrar.

Språket er med på å forma tankane våre og vår oppfatning om oss sjølv og omverda. Gjennom å knytte bandet mellom språk og erfaring tettare saman, kan vi auke tilknyttinga til omverda, til medmenneske og til naturen. Språk og tanke er viktige reiskapar i denne utforskinga. Det utbrukte språket - klisjeane og dei innlærte frasene - er nyttig som eit første steg mot å lære nye uttrykksformer, men kan være lite meningsberande når det har lita tilknytning til eiga erfaring. Ved å oppdaga orda på ny kan elevane sjølv oppdage samanheng mellom erfaring og språklege bilete, og verta medvitne om at dei kan endra det språklege uttrykket og tenkinga i tråd med eigne erfaringar. Då kan dei lettare kjenne klisjear igjen og verta kritiske til tome seiemåtar. Gjennom skapande skrivning kan dei

læra å ordsetja verda på ny og setja friske språklege bilete på det dei opplever.

I dette faget kan ein bruke mønster både frå samtidslitteraturen og meir tradisjonelle uttrykksformer, gjennom bruk av døme frå litteratursoga og frå moderne lyrikk, frå den engasjerte argumentasjonen for ting ein brenn for og frå songtekstar på ungdommens eige språk.

Elevane bør få undervisning og veileiing av profesjonelle forfattarar eller andre med erfaring i utforming og utvikling av tekstar. Undervisaren bør ha innsikt i sjølv skriveprosessen og evne til å formidla gleda ved lesing. Ein trygg og erfaren lærar skapar naudsynt ro og stemning rundt eit felt der ei for høgtideleg eller formell haldning ofte kan utvikle barrierar hjå elevane.

3.4.2 Mål

Gjennom arbeidet med skapande skrivning som uttrykksform skal elevane:

- verte glade i å skrive og lese
- utvikla eit personleg og sjølvstendig språk gjennom utforsking av skrivning og skrift
- lære seg å uttrykkja eigne kjensler, meiningar og erfaringar, og slik utvikle identiteten sin
- øva seg i å oppfatta bodskap og verkemiddel i ulike slag tekstar
- verta dristigare i å bryta med vanetenking og ordinær språkbruk
- lære seg å bruka verktøy for tekstutforming, tradisjonelle og elektroniske
- utvikla evna til å vurdere eigne og andre sine tekstar
- få øving i prosessorientert skrivning

3.4.3 Innhald

Kulturskolens skriveverkstad kan ha fylgjande innhaldskomponentar:

- Lyrikk og Rabledikt*
- Prosadikt*
- Songtekstar*
- Noveller*
- Eventyr*
- Den munnlege forteljinga*
- Dramatikk*
- Rim, reglar og ordspel*
- Rabledikt*
- Argumentasjon*
- Kalligrafi og arbeid med elektroniske skriveprogram (tekstbehandling, hypertekst, netteditor, sidentlegging)*

Innhaldet må koblast til det eigne livet, og til livet i kulturskolen der dette er naturleg. Det vil slik vere aktuelt å la elevane forme ut plakater og brosjyrer i samanheng med kulturskolen sine utstillingar, konsertar og andre arrangement.

3.4.4 Arbeidsformar og organisering

Val av lærestoff, arbeidsformar og undervisningsmetodar må være tilpassa alderstrinnet og den enkelte eleven sitt utviklingstrinn. Bruken av korttekstar i diktform kan vere gunstig i oppstarten. Etterkvart kan ein prøve ut ulike format og tradisjonelle uttrykksformer, som haikudikt, fabel eller sonett. Det har vist seg at oppgåver der opningsorda er styrte av undervisaren, medan form og uttrykk elles er ope, er gode når det gjeld å få elevane til å sleppa seg laus og prøva ut sitt eige språk.

Skapande skriving bør først og fremst vera eit fagfelt der elevane har høve til å arbeida med eigne erfaringar og tekstar gjennom sjølvstendig arbeid. Då vil dei og snart trengje innføring i nokre teknikkar og uttrykksmiddel som gjeld dei ulike sjangrane. For lyrikk vil dette i byrjinga kunna vera linjedeling, samanlikning og gjentaking. Så kan ein laga meir originale arbeid som dannar grunnlaget for kommentarar og utveksling av skriveerfaringar.

Det er eit godt prinsipp å sleppe elevane tidleg til med eigne ord, og støtte og rose bruken av eigne erfaringar og eige språk, slik at dei lærar seg at dette er verdfulle byggjesteinar i prosessen vidare. Så kan ein ved seinare høve trekkja inn døme frå andre - i samtidslitteraturen, frå songtekstar og litteratursoga - for å illustrera problemstillingar som dukkar opp i deira eigne arbeid. Å søkja å innføra likeverd mellom elevane sine eigne tekstar og profesjonelle sine tekstar skapar auka evne til kritisk sans og mot til å ha meiningar om både eigne og andre sine tekstar. Læraren bør difor leggje til rette for at elevane får trening i å vurdere kvarandres arbeid. På den måten styrker dei evna til tolking og forståing, og evna til å gi kvarandre konstruktiv tilbakemelding, både medan tekstane blir utvikla og etterpå.

Skriving er eit langsamt medium. Når vi skriv produserar vi tankar og refleksjon. Det er difor viktig at elevane får nok undervisningstid. Ei undervisningsøkt bør ikkje vera kortare enn 2 timar, med 5-12 elevar i gruppe. Er gruppa svært ulikt samansett, bør den vera mindre. Med utgangspunkt i eigenart og aktivitetsformar kan det være gunstig å arbeide intensivt i perioder i delar av undervisninga for å kunne skrive manuskript og tekstar til avgrensa prosjekt.

Ein kan vinna mykje på å laga hefter eller "bokprosjekt" der ein samlar tekstane. Då blir tekstane lesne, og det blir lettare å ta vare på dei for framtida.

Det kan vera stimulerande med ekskursjonar der ein har til oppgåve å oppøva observasjonsevna. Elevene bør og få anledning til å opptre for andre, på mindre arrangement og i større forestillingar, med egne tekster. Ein må tilstrebe å gjere det til ei positiv erfaring for elevane å opptre, innanfor trygge rammer. Dette stiller krav til læraren.

Elevar i skapande skriving bør få besøke utstillingar, scenekunst og konsertar med medelevar og profesjonelle aktørar. Inspirasjon fra slike visuelle og auditive uttrykk vil være naturlige utgangspunkt for å skrive egne tekstar. Kontakt og samarbeid med forfattarar, teater, kulturredaksjonar, skriveverkstader og liknande er viktig delar av tilbudet.

3.4.5 Praktiske omsyn

Skrivestua bør gjera det mogleg å ha sjølvstendige arbeidsplassar i eit godt isolert rom der ein kan arbeide uforstyrra. Dette fremjer den konsentrasjonen ein treng når ein skriv. Det bør være tilgong til pc med eige skriveprogram og grafiske program - til sideoppsett og nettpublisering.

<i>Det finnes et dikt</i>	<i>som også må utsies</i>
<i>Jeg vet at det finnes</i>	<i>og ord som fuglekvitter</i>
<i>et dikt for ethvert menneske</i>	<i>ord som kveldsdugg og barnelatter</i>
<i>det finnes ord etsteds</i>	<i>også for din fryd</i>
<i>også for din forvirring</i>	<i>også for ditt livs-to</i>
<i>også for din glede</i>	<i>finnes det en sang</i>
<i>et ord hist og her</i>	<i>jeg vet at det finnes</i>
<i>til å sanke sammen</i>	<i>en egentone inni deg</i>
<i>også for din sorg</i>	<i>det er den du skal lytte til</i>
<i>finnes det sammenhenger</i>	<i>bakenom ordene mine</i>
<i>finnes det rop og hvissing</i>	<i>den som skal tone videre</i>
<i>store ord og små ord</i>	<i>som ditt dikt</i>
<i>harde bitre ord</i>	<i>når ordene er glemt</i>

(Carl Frederik Prytz, ”Brukt dikt for deg og meg”, Cappelen Forlag, 1977)

3.5. Teater

3.5.1 Innledning

Teater i kulturskolen skal være en arena for å kunne utforske og oppdage de kunstneriske virkemidlene, ta dem i bruk, mestre dem og skape kunst som berører. Den kreative leken er sentral, det å gi uttrykk for seg selv og bli oppfattet av andre. I spillsituasjonen utforsker man verden og seg selv, gjennom samspill med andre blir reaksjonsmåter utprøvd, oppfatninger justert; på den måten utvikles også kritisk tenkning. Teatret som kunstart skaper, gjennom roller og fiksjon, et handlingsrom som kan sprengre grenser for vante forestillinger og tenkemåter. Teatrets ”late-som-om” har klare paralleller til barns lek, og nærheten til barn og unges eget uttrykk i leken må være sentralt for kulturskolens arbeid med teater. På den måten kan teaterarbeidet på sitt beste bli en livsarena hvor eleven får realisert seg selv som menneske, i kommunikative prosesser med medelever, lærer og publikum.

Teater er *formidling*. Teater er en skueplass. Teater skal ses og oppleves av et publikum. Det er øyeblikkets kunst. Man arbeider med skapende prosesser som involverer flere mennesker, og ofte fører dette fram til en dramatisert og scenisk framstilling.

Teater har dype historiske røtter og har fylt mange funksjoner til ulike tider. I Norge er det en forholdsvis ung kunstform. Vi har imidlertid en mangfoldig revy- og amatørteatertradisjon. Elevene må få erfare at teatret kan speile og kommentere forskjellige sider ved samfunnet og reise etiske spørsmålsstillinger.

Dessuten er teater en smeltedigel for flere kunstarter – en *kollektiv* kunstart – noe som medfører et aktivt samspill med de andre kunstuttrykkene. Bevegelse og stemme, rytme, dynamikk og musikk er sentralt, men også visuelle og symbolske virkemidler. Produksjonsledelse og de ulike scenetekniske disiplinene lys, lyd og scenografi har en sentral plass i teaterarbeidet. Elevene skal erfare hvordan disse elementene er med på å gi et helhetlig teateruttrykk. Men det sentrale er spillet og elevens bruk av kropp og stemme som uttrykksmidler.

3.5.2 Mål

Gjennom arbeidet med teater som kunstnerisk uttrykksform skal elevene:

- bli glade i å delta i skapende prosesser sammen med andre
- utvikle sin uttrykksevne og formsans gjennom aktiv utforskning og utøving med kropp og stemme som uttrykksmidler
- få erfaringer med teater som kommunikasjonsmiddel og estetisk erkjennelsesform
- gjøre erfaringer med teaterkunstens ulike virkemidler og uttrykksmidler
- utvikle innsikt i og forståelse for teater som kunstart
- tilegne seg et grunnlag for å forstå teater som kunstuttrykk i en tverrfaglig og tverrkulturell sammenheng

3.5.3 Innhold

Valg av lærestoff og arbeidsformer må ta utgangspunkt i elevens ståsted og forutsetninger. Innholdet må ha et klart praktisk siktemål hvor elevenes egenutvikling står sentralt.

Kulturskolens teateropplæring kan ha følgende innholdskomponenter:

Rollelek

Rolleleken er betydningsfull. Gjennom den får de unge brukt seg selv, fysisk og verbalt, og de får tilfredsstilt behovet for å bearbeide opplevelser.

Improvisasjon

Improvisasjonsarbeid er essensielt i arbeidet med teater. I improvisasjonsarbeid befinner eleven seg i en spontant skapende sammenheng – enten alene eller sammen med andre i en gruppe. Ved siden av å være en egen forestillingssjanger, vil ulike øvelser innen improvisasjonsarbeid kunne utvikle elevens evne til spontanitet og kreativitet, til rolleinnlevelse, lytting, tilstedeværelse og samhandling. Ordforråd og uttrykksevne styrkes. Man skiller mellom bevegelsesimprovisasjon og spill/tekstlig improvisasjon.

Dramaturgi og grunnelementer i fiksjon

Teaterarbeidet omfatter innsikt i grunnelementene figur, fabel, rom og tid. Elevene må få grunnleggende erfaring med de vanligste dramaturgiske fortellerformene og hvordan ulike fortellerformer skaper ulik dynamikk på scenen.

”Tekst” på scenen

Ulike visuelle og auditive signaler til sammen danner en ”tekst” som sikter mot å formidle noe til et publikum. Elevene må trenes til å se dette i sammenheng med dramaturgiske valg.

Litterært materiale

Litterært materiale kan være utgangspunkt for arbeidet med teater. Både drama, dikt, noveller, romaner og ulike faglitteratur kan danne grunnlag for arbeidet på scenen eller i dramarommet.

Teaterkunnskap - former og genre

Gjennom praktisk arbeid og refleksjon omkring teateropplevelser bør elevene få lære om ulike former og stilarter innenfor teatret.

Fra idé til forestilling

Gjennom å delta i teaterproduksjoner lærer elevene hvordan arbeidet gjennom de ulike fasene av en teaterforestilling forløper.

Bevegelse og stemme

Ekspressivt arbeid med kropp og stemme er grunnleggende for å utvikle elevenes evne til framstilling og spill, og for å kunne skape handlingsforløp i teatret.

Mime

Den stille kunstarten kan både som eget uttrykk og som treningsform være en spennende utfordring for barn og unge. Den skaper en umiddelbar forståelse for kroppsspråkets betydning i teatret og i all kommunikasjon.

Dukker

Dukker, figurer og objekter er et spennende medium for dramatisering både som egen teaterform og i samvirke med andre virkemidler. Det bør legges til rette for at man kan arbeide med figurteater tilpasset de ulike alderstrinnene.

Masker

Masken fascinerer de fleste som begynner å arbeide med den. Både produksjonen og spillet med masker er et spennende arbeid som kan skape innsikt i, og forståelse for, rolletaking og dramatisk arbeid.

Kostymer

Kostymer er med på å skape en ny innsikt i rolle og koloritt. Det bør legges til rette for å utforske samspillet mellom rollen og kostymene.

Scenetekniske disipliner: scenografi, lys, lyd

Enkelte av elevene vil finne glede og utfordring i å ha ansvar for de scenetekniske rammene rundt ei forestilling, å se hvordan disse forsterker det dramatiske spillet. I noen sammenhenger kan slike tekniske disipliner være et hovedfokus i den sceniske framstillinga.

Dramametoder

Dramapedagogikken anviser ulike metoder som forumspill, teatersport, dramaforløp, temaarbeid og så videre. Det er naturlig å arbeide med slike metoder for å øve opp barn og unges skapende evner, kritiske sans og spillkompetanse.

”Open Box”

Dette er en ungdomsvariant av teatertilbudet i kulturskolen, som ikke er voksenstyrt, men der elevene selv tar ansvar for innhold og aktivitet. En veileder bør være tilgjengelig etter behov.

3.5.4 Arbeidsformer og organisering

Elevenes egen utprøving og forståelse av forholdet mellom form og virkemidler må være utgangspunkt for arbeidet. Praktisk spilltrening hvor eksperimentering med roller og rolleframstilling i samspill med medelever og lærer må stå sentralt.

Teater som kunsthøgskole baserer seg på kollektivt skapende arbeid, derfor må arbeidet organiseres i grupper av varierende størrelse. Læreren bør legge til rette for at elever i sin utviklingsprosess trenes i å iaktta og vurdere hverandres arbeid. På den måten styrkes evnen til tolkning og forståelse, til vurdering av eget og andres arbeid, samt evnen til å gi hverandre konstruktiv tilbakemelding.

En generell anbefaling er et gruppesnitt på 5 elever pr. klokke. Innenfor denne rammen bør det åpnes for kreative og fleksible variasjoner ut fra lokale behov. Gruppene settes sammen ut ifra tilgjengelig elevgrunnlag. Dette medfører gjerne at man ved små skoler med få elever må tilrettelegge og differensiere undervisninga for en mindre homogen gruppe. En generell anbefaling er 10 elever pr. gruppe. Innenfor denne rammen er det åpent for fleksible variasjoner ut ifra aldersinndeling og erfaring. Gruppestørrelsen kan økes dersom pedagogen ledsages av en assistent.

Ved inndeling av grupper bør man også ta hensyn til kjønnsfordeling, erfaring, modenhet og sosiale relasjoner. Det er derfor ikke tilrådelig å gi en oppskrift på organisering. Men det kan nevnes at flere kulturskoler legger seg på følgende inndeling: 1.-3. klasse, 4. -7. klasse, 8. -10. klasse, videregående skole. I prosjektarbeid oppfordres det til å tenke samarbeid med kulturskolens andre fagområder, samarbeid mellom generasjonene, og med frivillige teaterlag/friteatergrupper, og ulike kunstner- og ungdomsmiljø.

En generell anbefaling m.h.t. undervisningsmengde er 90 minutter for de yngste, 120 minutter for de nest eldste, og 120 – 180 minutter for ungdom og voksne. Det må vurderes om elever i videregående skole kan få undervisning 2 ganger pr. uke.

Årsplanlegging og periodisering

For teaterfaget kan det være gunstig å intensivere og periodisere undervisningsåret, enten i form av produksjons- og forestillingsperioder, eller som rene treningsverksteder. Det må settes av tid til produksjonsarbeid. Det oppfordres til kreative og hensiktsmessige løsninger på dette området.

Teaterarbeid i en tverrfaglig og tverrkulturell sammenheng.

Den enkelte bør kunne få kjennskap til, og få lov til, å utforske kulturuttrykk knyttet til etnisk tilhørighet, sosial tilhørighet og politisk tilhørighet i arbeidet med drama og teater. Det vil finnes ulike teatertradisjoner i ulike deler av landet. Enkelte steder står f. eks. revyen sterkere enn andre steder. Andre steder er den historiske bevisstheten sterk, og andre steder er det de sosiale forholdene som sterkest dominerer de unges livsvilkår. Dette bør det tas hensyn til i arbeidet i kulturskolen. Barne- og ungdomskulturen har sitt eget uttrykk.

Elevene bør opptre jevnlig, på mindre arrangementer og større forestillinger. Teatret benytter seg av ulike kommunikasjonskanaler for å nå sitt publikum. Elevene skal få forståelse for hvordan forholdet mellom scene og sal kan påvirkes av ulike fysiske forhold og av skuespillermessige forhold. Også i rolleleken, improvisasjonen og andre kollektive aktiviteter vil det være en klar formidlingsside når elevene bruker sin forestillingsevne og gir sitt følelsesliv et kroppslig uttrykk. I så stor grad som mulig bør elevene få erfare gleden ved å oppleve teaterkunst sammen. Det kan være profesjonelle forestillinger, men også lokale amatørforestillinger, revyer, teaterfilmer osv.

3.5.5 Lokaler og praktiske løsninger

Med hjelp av kreative løsninger kan et teatertilbud i kulturskolen iverksettes til tross for lite egnede lokaler, men målet må være å optimalisere lokalene. I utgangspunktet trengs et romslig og fleksibelt rom å arbeide i. Dersom man tar høyde for at undervisningsrommet også skal kunne fungere som scenerom bør det være min. 80-100 m², mest mulig kvadratisk, og ha god takhøyde for teknikk/lysoppheng/scenografi m.m. (min. 4-5 m). Rommet må kunne skjermes for dagslys. Publikumsanfiet bør være fleksibelt. P.g.a. varmeproduksjon fra lyssetting er det viktig med god ventilasjon og et mørkt golv. Golvet må tåle en røff behandling (skruer og bolter), men må ikke være av betong, da dette kan gi belastningsskader.

I forbindelse med teaterrommet bør det være et tilstøtende lagerrom for rekvisitter, kostymer, teatermøbler m.m. I tilknytning til lokalet bør det være garderobe med vask, sminkebord, speil, kostymeoppheng og hyller. Som eksempel på "ideelle" lokaler, kan det vises til Riksteatrets krav til blackbox-scene.

3.6 Tverrfaglig arbeid

Tverrfaglig samarbeid bør være en naturlig del av kulturskolens årsplan. Det tverrfaglige perspektivet vil kunne berike alle former for prosjektarbeid. Dette er sterkt vektlagt i L-97, hvor hensikten er å utvikle elevens helhetsforståelse. På samme måte vil elever med fordypning innen ulike kunst- og kulturuttrykk kunne utfylle og berike hverandre gjennom praktisk arbeid. Det er rike tradisjoner for samvirke mellom kunstartene, fra antikkens dramaer med enheten av fortelling, sang, dans og bevegelse, til vår tids installasjoner og lydskulpturer.

I tverrfaglig arbeid vil kunstopplevelsen og kunstforståelsen kunne utvides. Hvert fag får større gevinst når man tar i bruk flere sanser, når man dikter, betrakter og lytter oppmerksomt:

- Fagets eller kunstrområdets estetiske uttrykk kan styrkes
- Perspektivet kan utvides ved hjelp av paralleller i andre kunstarter eller fagområder
- Arbeidet med litterære tekster, bilder eller musikk fra samme tidsrom eller rundt ett og samme tema kan gi fornemmelse av periode eller syn for karakteristiske sammenhenger.

Faglighet og tverrfaglighet

Tverrfaglighet og prosjekter er arbeidsmåter, og kan ikke erstatte fagundervisninga. Spesielt for eldre elever vil dyp innsikt og opplæring i det enkelte kunstfaglige område være viktig, og en ekstra forutsetning for å ha glede av fagene i sammenheng. Et fruktbart utgangspunkt for tverrfaglighet er nettopp fagligheten. Det er ikke snakk om motsetninger, men om en toleddet prosess der ulike innfallsvinkler til fagene beriker hverandre. Når grunnlaget for samarbeid er forankret i elevens fortrolighet med sitt fags uttrykk, arbeidsmåter og tolkning, kan tverrfagligheten blomstre.

Tverrfaglig innhold

Tverrfaglige koblinger kan gjøres på flere nivåer og i flere retninger: kulturhistorisk, tematisk, stilistisk og organisatorisk. Ofte vil utgangspunkt i barns og unges egne kulturelle uttrykksformer og livssituasjon være grunnlag for utvikling av prosjekter der flere fagområder inngår i et reelt tverrfaglig prosjekt.

- Et tema eller en handlingsgang kan følges gjennom tidsaldre og krysse geografiske grenser, sjangere og kunstarter. Kjærlighetens og musikkens makt finner vi f.eks. i greske sagn, i middelalderballader, i dikt og historier fra 1900-tallet, i opera, ballett og billedkunst fram til vår tid. Litteratur, billedkunst, dans og musikk er ledd i historier om felles kulturarv. Det er viktig å utvide til flerkulturelle perspektiv og legge til rette for andre uttrykk enn dem vi finner i den vesteuropeiske tradisjon. Her kan det være naturlig å søke samarbeid med ulike innvandrer-miljøer, hvor estetiske uttrykksformer ofte er del av en frodig og levende kultur.

- Tverrfaglige prosjekter kan gjøres i lite format og avgrenset i tid. Uttrykksformene dans/bevegelse er uløselig knyttet sammen med musikk. Grunnelementene i musikk er på mange måter basis i dansearbeidet. Dans og musikk utfyller hverandre, og et forhold dem imellom gir rikere muligheter til en utvidet sanseopplevelse. Danseeleven, med sin fysiske og visuelle uttrykkskraft, vil derfor kunne bidra i spennende produksjoner sammen med sangere og instrumentalister.

Samarbeidsaktiviteter der elever i det visuelle verkstedet bruker musikkelever eller danse-elever som modeller når de tegner eller maler ”live” mens musikerne spiller, kan gi nye og utfordrende lærings-situasjoner med rom for humor og fellesskap. Billed-kunstutstillinger integrert med musikk og teater kan styrke opplevelsen både til elever og publikum.

Lydkulisser til bilder i stort format og til skulpturer kan være tverrfaglige møtepunkter. Svært nærliggende er det at elever som arbeider med visuelle kunsthøgskole og teaterlever arbeider sammen om maske-teaterforestillinger. Scenografi, kostymer og dokker til figurteater er også aktuelle samarbeidsområder. Likeledes arbeid med lys og farge innen teater og visuelle kunsthøgskole.

Elevene i skapende skriving kan skrive tekster som skal illustreres og stilles ut, eller de kan skrive tekster som skal leses opp eller inngå i musikalske sammenhenger. De kan arbeide sammen med teatergrupper og skrive ting for scenen. Elevene kan skrive dikt til bilde, dikt fra ei utstilling, eller inspirert av et musikkstykke som de har lyttet til.

- Komposisjon er et felles karakteristikum for alle kulturfagene. Et nytenkende, tverrfaglig samarbeid er å komponere en forestilling fra grunnen av, med flere sidestilte kunstuttrykk. Flere musikkklærere i kulturskolen vil ha kompetanse i komposisjon, og i tett samarbeid med kolleger og elever ligger det an for å produsere musikk, tekst, kostymer, dans, og scenografi som er spesielt tilrettelagt for og av aktørene i kulturskolen. Elevene bør få et utvidet ansvar i et slikt utviklingsarbeid. Det vil ha positive konsekvenser for identitetsskaping og eierforhold til produktet. Flere kulturskoler i en region kan gå sammen, eller det kan utvikles i samarbeid med grunnskolen.
- De sceniske formene opera, operette, musikal, revy og kabaret appellerer ofte til unge og har bestanddeler fra både scenekunst, musikk og visuelle kunstarter.

Lærerprofesjonalitet og didaktisk refleksjon

Tverrfaglige prosjekter bør bidra til å utvikle lærerens profesjonalitet, ved at de åpner opp for impulser fra kolleger, for en videre kulturell horisont og for ny viten. Gode tverrfaglige samarbeidsprosjekt stiller også krav til en utvidet didaktisk kompetanse, hvor læreren må kunne reflektere omkring slike prosjekters mål, hensikt og praktiske gjennomføring. Det er en stor utfordring for læreren å legge til rette for elevenes estetiske opplevelse og følelse av mestring ved deltakelse i tverrfaglige prosjekter.

I planleggingsfasen er det nødvendig å avklare noen spørsmål, blant annet:

- Skal det tverrfaglige arbeidet ha utgangspunkt i ett kunsthøgskolefag, og ha de andre som støttefag?
- Eller skal de ulike kunstfaglige områdene være likestilte i prosess og presentasjon?

Dersom danseaktiviteter trekkes inn i en konsert, kan det være en flott måte å utvide rommet rundt musikken på. Likeledes når musikkerelever bidrar til å levendegjøre en billedkunstutstilling. Et fag blir et middel i arbeidet med et annet. Det kan variere hvilket fagområde som skal ha hovedfokus i en formidlingssituasjon, slik at alle fagområdene før eller senere får stå fram med sin egenart. Alternativt kan man tilrettelegge for at

elever fra ulike fagområder får en likeverdig posisjon innenfor et tverrfaglig samarbeid, først da er tverrfagligheten reell.

Skal tverrfaglige prosjekter lykkes etter intensjonen bør noen forutsetninger ligge i bunnen:

- Prosjektene bør planlegges i god tid og legges inn i kulturskolens årsplan
- Skolen må ha en koordinator og en teamgruppe for tverrfaglige prosjekter, med ansvar for organisering og oppfølging
- Timeplanfestet møtetid for teamgruppa
- Gode informasjonsrutiner til alle involverte
- Vurdering av det tverrfaglige prosjektet i etterkant

"Selvfølelsen ligger ikke bare i det området som du kan - den ligger også i at du har litt peiling på hva andre holder på med..."

(Arne Næss)

4. ARBEIDSMÅTER OG ORGANISERING

4.1 Lærer, utøver og rollemodell

Et betydningsfullt yrke

Læreren er hjørnesteinen i kulturskolen. Lærerens møte med eleven og elevens møte med de kunstneriske aktivitetene er det sentrale i lærerarbeidet. Samtidig er det viktig å legge vekt på det sosiale samspillet mellom elevene. Lærerens arbeid vil være en vekselvirkning mellom de kortsiktige ferdighetsmålene "her og nå", og de mer langsiktige mål for estetisk oppdragelse opplæringa sikter mot. Læreren må arbeide systematisk og langsiktig for at alle elever skal lære mest mulig på sine egne premisser, og i en gjennomtenkt progresjon. Samtidig må læreren beherske øyeblikkets kunst, kunne improvisere og ta vare på elevinitiativ og livsutfoldelse. Læreren må ha for øye at eleven på lengre sikt skal bli sin egen lærer, og følgelig må få medvirke i tilrettelegging av prosjekter, utstillinger og andre praktiske gjøremål rundt opplæringa. Spesielt når eleven kommer til undervisning bare en gang i uka, blir det viktig at læreren bevisstgjør eleven på betydningen av egenøving, gode arbeidsvaner og hva eleven selv må ta ansvar for mellom timene for å få en forventet faglig framgang.

I kulturskolen vil lærere med ulike kunstfaglige spesialiteter være en berikelse for miljøet, og den enes innsats kan forbedre kvaliteten på alles arbeid. Spesielt innen tverrfaglige prosjekter vil en ansvarsdeling berike prosess og resultat. Tverrfaglig samarbeid krever imidlertid at man har kjennskap til hverandres opplæringstradisjon, erfaring, bakgrunn og spesifikke, kunstfaglige kompetanse. Skal kulturskolen være et kultursentrum og fungere som aktiv part i utvikling av lokalsamfunnet, kreves det både av lærere og ledelse at de kan se mulighetene i forhold til andre yrkesgrupper innen barnehage, skolefritidsordning, skole og arbeidsliv.

Kunstner og forbilde

Det er viktig at læreren opptrer som utøvende og skapende kunstner i møte med elevene i kulturskolen. Lærerkonsserter, demonstrasjonsundervisning og forestillinger hvor læreren deltar sammen med elevene kan gi elevene gode forbilder og inspirere til positiv identifikasjon med læreren. Å være et godt forbilde forutsetter at læreren viser respekt for enkelteleven, for faget og for eget og kollegers arbeid. Læreren må bl.a. være forbilde med sitt engasjement. I forlengelse av dette blir det viktig at kulturskolen legger til rette for lærernes arbeidsvilkår, slik at de i tillegg til undervisningsledelse også kan ivareta utøvelsen av sitt eget fag.

Arbeidsleder og veileder

Læreren er av stor betydning for barn og unges trivsel og motivasjon, og for den innsatsen de viser. Læring og undervisning er ikke det samme. Læring er noe som skjer med og i eleven. God undervisning setter læring i gang, men den fullbyrdes ved elevens egen innsats. Lærerens oppgave er å stimulere denne prosessen. Det betyr bl.a. at elevene må få oppleve læreren som en person som liker dem, vil dem vel, og samtidig er følsom for ulike forutsetninger og behov. Læreren må vise tiltro til at barn, unge og voksne har muligheter innenfor sitt kunstfaglige uttryksfelt og at de stadig er i utvikling. Å sørge for differensiert undervisning som er tilpasset den enkelte elevs forutsetninger og

muligheter er sentralt. Læreren må observere elever i en utøvende prosess, gi inspirasjon og bidra til at eleven utvikler seg kunstnerisk, personlig og sosialt.

Tilrettelegging av læringsaktiviteter blir en viktig oppgave for lærerne. De må kunne legge til rette det fysiske miljøet i atelier, slagverkrom, verksted og på scene, slik at det byr på utfordringer og variasjon, på mulighet for lek, eksperimentering, fri improvisasjon og læring av praktiske ferdigheter og kunnskaper.

Læreren er kunstnerisk leder, igangsetter, veileder og samspills- og samtalepartner. Læreren skal hjelpe elevene i ensemblearbeid og i å formidle et uttrykk. Denne hjelpen forutsetter høy faglig og pedagogisk ekspertise. Elevene skal også ha gjennomtenkte tilbakemeldinger på det arbeidet de gjør i kulturskolen. Etter hvert som elevene blir eldre må læreren sørge for at de får trening i å vurdere sin egen faglige utvikling og innsats.

Omsorgsperson

Elevene kommer til kulturskolen med lærelyst og med trang til å bli utfordret. Læreren må møte de unge både med forventninger og krav, og med omsorg og støtte. Dette kommer til uttrykk i god forberedelse til dagens oppgaver og vilje til å gi enkelteleven den kunstfaglige assistanse og menneskelige støtte som er nødvendig for framgangsrik utvikling. Elever som mangler motivasjon og som står i fare for å miste motet, krever særskilt oppmerksomhet, omsorg og støttetiltak. Spesielt i situasjoner hvor eleven skal eksponeres for et publikum vil lærerens assistanse innenfor rammer som kan mestres være av uvurderlig betydning.

Medarbeider og kollega

Personalet skal fungere i et fellesskap av kolleger som sammen kan reflektere omkring kulturskolens praktiske hverdag og om virksomhetens betydning for oppdragelse og opplæring. Den enkelte tilsatte må alene, og sammen med hverandre og skolens ledelse, reflektere over det elevsyn og syn på læring som ligger i rammeplan for kulturskolen, og kunne vurdere hvordan de best kan realisere intensjonene. Lærerne må derfor ha teoretisk forståelse og et begrepsapparat som setter dem i stand til å delta i kollegiale og profesjonelle drøftinger av opplegg og innhold.

Lærerne må arbeide sammen, innenfor og på tvers av fagseksjoner. De må samarbeide om beslutninger og planlegging, gjennomføring og vurdering av hele kulturskolens virksomhet.

Kompetansebehov

Det er behov for høyt kvalifiserte kulturskolelærere. Det er av avgjørende betydning at lærerne har en trygg faglig plattform i ferdigheter på minst ett fagområde og sikker metodisk innsikt og erfaring. For de minste barna trengs lærere med en bred profesjonalitet, som kan leke og delta i barnas utfoldelse.

Erfaringene med lokale kunstnere og kulturbærere er overveiende positiv. De ressursene disse representerer er verdifulle og viktige faktorer dersom kulturskoletilbudet skal gi tilsiktet virkning i kommunene. Kunnskap i folkemusikk og folkedans er ofte en erfaringsbåren kompetanse. Uansett reell eller formell kompetanse er det nødvendig at lærerne er fortrolige med barn og unges mentalitet og behov, og har forankring i kulturskolens ideologi.

Ledelse og lærere i kulturskolene må kunne:

- utvikle og fornye seg i en kontinuerlig læringsprosess
- gi undervisning til elever fra begynnernivå til viderekommende nivå
- delta som utøvende kunstnere og være gode forbilder for sine elever
- instruere grupper og ensembler i skoleslaget og i det lokale kulturliv
- planlegge og medvirke profesjonelt i tverrfaglig virksomhet
- tilrettelegge, arrangere og komponere musikk, tekst, dans, koreografi for ulike grupper
- delta i kulturskolens daglige drift, bl.a. utviklingsarbeid og vurderingsarbeid
- skape et godt arbeidsmiljø med trivsel
- gå inn i samarbeidsprosjekter med førskolelærere, grunnskolelærere og andre samarbeidspartnere i lokalmiljøet

Det er krevende for en enkelt person å skulle dekke hele spektret av kompetanse. Kulturskolen må i sin ansettelsespolitikk sørge for et allsidig sammensatt fagmiljø der de enkelte ansatte kan utfylle hverandre og, samlet sett, løse de aktuelle oppgavene.

Kollegabasert veiledning

Som en del av kulturskolens kompetanseoppbygging anbefales det at skolen tar i bruk kollegabasert veiledning som metode. Hensikten er at den enkelte lærer skal få hjelp av kolleger til å bevisstgjøre og videreutvikle sin refleksjon om undervisning og sitt arbeid som lærer, men også at kulturskolelærerne som yrkesgruppe skal utvikle sin profesjonelle yrkeskunnskap, yrkesetikk og praksis. Det er den enkelte og kollegagruppens praktiske yrkeskunnskap som bør stå i fokus for kollegabasert veiledning, og utvikles i fellesskap. Et frirom for felles refleksjon kommer ikke av seg selv, det må skapes.

Det er liten tradisjon for å dele egen kunnskap om lærerarbeid med andre på en systematisk måte. Det bør derfor være et utviklingsprosjekt for kulturskolen å gjøre den innforståtte, personlige kunnskapen felles. Spesielt viktig er det når flere kunstfaglige yrkesgrupper arbeider under samme tak, og når en del av arbeidet knyttes til kollektive oppgaver, som lærerteam, tolærersystem, tverrfaglige produksjoner osv. Å gjøre den personlige yrkeskunnskapen synlig og eksplisitt er viktig også med tanke på personer og institusjoner utenfor kulturskolen. Lærerne må bringes på offensiven i samarbeidet med instanser utenfor kulturskolen, og i samfunnsdebatten, der barn og unges rett til å være deltakende og skapende må målbæres tydelig og klart.

Fra 10 bud om fremtidens skole

2. bud

Du må forstå, at begreberne tro, håb og kærlighed udtrykker noget menneskelig smukt, og at børnene forventer, at netop du giver dem troen på egen værdi og egne kræfter, håbet om et godt liv med din kærlighed som drivkraft.

6. bud

Du må indse, at i begyndelsen var sansningen. Undervisningen skal derfor gøre brug af krop og sanser i vekselvirkning med tænken og fantasieren.

7. bud

Du må forstå, at der på skolen er en tid til alting, især til glæden og oplevelsen. Du skal sikre, at børnene ofte møder kunst som billeder, musikk, digte, teater, film og andet, og selv får mulighed for at give udtryk for indtryk og sætte aftryk.

8. bud

Du må eje evnen til at forundres og forundre. Derfor skal du give børnene rødder og lade dem afprøve deres vingers styrke.

(Hentet fra "10 bud for fremtidens skole",
Det musiske udvalg, Undervisningsministeriets
Folkeskoleafdeling, Danmark)

4.2. Undervisnings- og arbeidsformer

Hvilke arbeidsformer og læringsaktiviteter som er mest hensiktsmessig til enhver tid kommer an på elevenes forutsetninger, målet, hvilket lærestoff som skal brukes og hvilke rammefaktorer man har å forholde seg til. Det må alltid være elevens læring som skal stå i sentrum for de valg som blir gjort. En variasjon i arbeidsformer og organisering vil i seg selv ha betydning for elevens konsentrasjon og motivasjon gjennom skoleåret. Det er en viktig del av lærerens yrkeskompetanse å kunne beherske et repertoar av undervisnings- og arbeidsformer og ut fra dette kunne ta veloverveide valg. I tillegg kommer de fagspesifikke arbeidsmåtene innenfor det enkelte kunstuttrykk. Det å kjenne til disse er en viktig del av lærerens handlingskompetanse.

Mesterlæring

Mesterlæring er den undervisningsformen som er mest tradisjonsrik i håndverk og kunstfag, og den vil være en mye brukt arbeidsmåte innenfor flere av kunstuttrykkene i kulturskolen. Den utøvende læreren og demonstrasjonsundervisning står her sentralt, likeledes den kontinuerlige veiledninga av eleven og elevens egenøving i tilknytning til praktisk utfoldelse.

Oppdagende undervisning

Her er læreren først og fremst veileder. Den utforskende eleven er i fokus, eleven som selv finner løsningen i et rollespill eller i utformingen av et musikkstykke. Arbeidsmåten styrker elevens selvstendige tenkning, personlige uttrykk og kreative evner.

Innenfor musikk- og danseopplæringa må mye av elevens innsats og arbeid foregå imellom undervisningstimene. Dette er en forutsetning for framgang. Egenøving og selvstudier blir en viktig arbeidsform i fagene, og er en vesentlig del av den oppdagende læringa.

Utøvende aktivitet

En sentral del av kulturskolens virksomhet er de ulike konserter, forestillinger og utstillinger som skjer i regi av skolene og/eller i samarbeid med andre. For elevene er disse en del av lærings- og mestringsprosessen, og blir å betrakte som en viktig arbeidsform innenfor det enkelte kunstuttrykk. De synliggjør samtidig elevens aktiviteter og er miljøskapende for skole og nærmiljø.

Seminarer

Seminarer kan være en god arbeidsform der en kan arbeide mer konsentrert med enkeltemner. Det vil for eksempel være mulig å samle elever som ellers har gruppe- eller individualundervisning, til fellesgjennomgang av enkelte temaer og til presentasjoner for medelever, for slik å frigjøre tidsressurs.

Prosjektundervisning

I likhet med grunnskolen bør også kulturskolene arbeide prosjekttrettet, dvs at skolen i perioder av skoleåret setter løpende undervisning til side og arbeider med avgrensede prosjekter, gjerne tverrfaglig. Arbeidsformen munner vanligvis ut i et produkt. Den er krevende både for lærere og elever og forutsetter grundig planlegging. Arbeidsformen bør være en viktig del av kulturskolens virke. Prosjektundervisning kan gjerne gjøres i samarbeid med det lokale kulturliv eller andre skoler.

Ny teknologi

I løpet av kort tid har ny teknologi kommet med stor fart inn i skolene. Først og fremst som hjelpeverktøy og arbeidsredskap i undervisninga, men også i form av nye disipliner som utelukkende er basert på nyere teknologiske verktøy.

Innen de fleste fagtilbud i kulturskolen fins det spennende muligheter for utforskning og bruk av den nye teknologien, til reproduksjon og til nyskaping. De nye kommunikasjonsmulighetene vil kunne øke samhandlinga mellom elever, mellom lærere og elever og mellom institusjoner. De vil dessuten kunne åpne opp for utvikling av nye læringsmetoder.

4.3. Organisering

4.3.1 Gruppeundervisning/individuell veiledning

Den tidligere musikkskolen har lange tradisjoner i å gjennomføre undervisninga i mindre grupper. Med nye fagområder inn i en allsidig kulturskole, er gruppeundervisning en naturlig måte å organisere arbeidet på mange fagområder. Med gruppeundervisning menes en undervisningsform der to eller flere elever får utvikle sine individuelle evner i samarbeid med hverandre og med læreren om felles oppgaver og mål. Gruppeundervisning kan passe både for nybegynnere og viderekomne elever dersom den pedagogiske differensieringa er tilfredsstillende. Ved sammensetning av grupper må det tas hensyn til elevenes behov, og skolens ledelse må sørge for at viderekomne elever får nok undervisningstid. Det kan med fordel veksles mellom gruppeundervisning og individualundervisning.

Kulturskolen må hele tiden vurdere hvilke organiseringsmåter som er mest hensiktsmessige i forhold til den enkelte elev og fagområde, og i forhold til skolens målsetting. Kulturskolen bør drive et kontinuerlig utviklingsarbeid med hensyn til fleksible organiseringsmodeller for opplæringa. Et slikt fornyingsarbeid må inngå i den helhetlige årsplanlegginga.

4.3.2 Fordypningstilbud

Det anbefales å opprette et fordypningstilbud for spesielt interesserte og viderekomne elever som trenger utfordringer ut over det de kan få innen det ordinære kulturskoletilbudet. Et slikt tilbud for viderekomne elever kan organiseres i den enkelte kommune eller det kan organiseres i hvert fylke/ region. På den måten åpner det for deltakelse fra elever utenom vertskommunen. Undervisninga må ivaretas av høyt kvalifiserte lærere, foregå i et faglig inspirerende miljø, og gi mulighet for samspill og samhandling mellom elever på høyt nivå. Elevene kan eventuelt tas opp gjennom en form for opptaksprøve. Opprettelse av et slikt tilbud bør ikke gå på bekostning av det brede undervisningstilbudet.

Fordypning kan også oppnås gjennom sommerkurs arrangert i samarbeid med eksterne institusjoner, organisasjoner, festivaler eller grupper som tilbyr turneproduksjoner. Slike tiltak kan være en viktig stimulans og inspirasjon for både elever og lærere i kulturskolen.

Kulturskolen bør dessuten se på mulighetene for å tilrettelegge program for talentutvikling i samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner, i tråd med St. meld. nr. 18, "Kvalitetsreformen om høyere kunstutdanning".

4.3.3 Helhetlig samarbeid

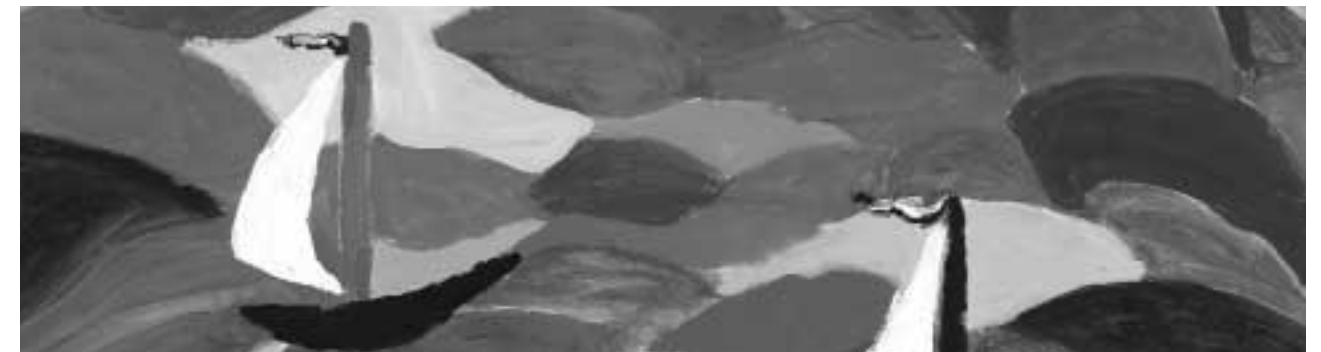
Skole og kulturliv har utviklet et aktivt samarbeid. Eksempler på satsinger er Ungdommens kulturmønstring og Den kulturelle skolesekken. Disse er samarbeidsprosjekter som stadig videreføres og utvikles. Det er viktig at kulturskolen engasjeres og engasjerer seg i slikt arbeid da dette vil bidra til å gi barn og ungdom et helhetlig oppveksttilbud, der de ulike samarbeidspartnerne i kommune og region vet om hverandre og kan arbeide mot felles mål.

4.3.4 Interkommunale samarbeidsordninger

To eller flere kommuner kan i samarbeid opprette felles kulturskole, ut i fra kommunelovens § 27. Det skal nedsettes et eget styre for denne interkommunale løsningen, og kommunestyret kan gi dette myndighet til å treffe avgjørelser som angår kulturskolens drift og organisering.

Det vil være lettere for små kommuner i en interkommunal løsning å få dekket sine behov m.h.t. kompetanse og et godt utbygd fagtilbud. Med en interkommunal skole er det lettere å skape et synlig behov for større og mer attraktive stillinger, dermed også både kompetanse og kompetanseutvikling.

Det må utarbeides gode rutiner rundt skoleleders fullmakter, slik at skolen til daglig kan drives på en effektiv og god måte.

4.3.5 Ledelse

Det bør være en leder for kulturskolen med pedagogisk, faglig og administrativt ansvar. I en skole hvor mange fagområder er representert, bør lederens kompetanse også reflekteres i lederrollen. Hovedutfordringene for en leder av en flerfaglig institusjon er først og fremst å legge til rette for samhandling.

Ved de aller minste skolene, kan man unntaksvis vurdere om det skal være en felles lederfunksjon for kulturskolen og andre sammenliknbare kommunale enheter.

4.3.6 Organisatoriske løsninger

Kulturskolens organisatoriske forankring har et utall forskjellige løsninger. Opplæringslovens § 13.6 må i utgangspunktet ses i forhold til hvordan man til daglig kan utøve samarbeid, med hovedvekt på skoleverket og kulturlivet.

5. VURDERING OG KVALITETSUTVIKLING

I kulturskolen kan vi skille mellom to typer vurdering:

- Elevvurdering
- Vurdering av virksomheten

Skolens vurdering av egen virksomhet er et nødvendig ledd i kulturskolens helhetlige planlegging. For å oppnå et godt læringsmiljø med gode arbeidsforhold for elever og lærere, må skolen kontinuerlig vurdere sin virksomhet. Vurderinga bør nyttes som en bevisst strategi for utvikling og læring både på skolenivå og individnivå. Vurdering av virksomheten kan dessuten bidra til å dokumentere og synliggjøre kulturskolen i samfunnet for øvrig.

5.1 Elevvurdering

Kulturskolen skal være et arnested for glede, et sted hvor elevene går for å utvikle seg og uttrykke seg gjennom kunstneriske medier, uten eksamenspress og konkurransejag. Her skal de få erfaringer som gjør at alle blir vinnere på sine egne premisser. Her er kunnskapsutvikling preget av kreativitet og personlig uttrykk. Derfor vil det å formulere etterprøvbare og entydige kvalitetsmål være lite ønskelig. Følgelig vil formalisert elevvurdering ikke være aktuelt.

Læring er et arbeid som foregår i et samspill mellom lærer og elev. Opplæringa må legge til rette for at elevens læring er utgangspunkt for organisering, tilrettelegging og gjennomføring. Den beste forutsetningen for god læring er at eleven er aktivt involvert. Derfor bør det ikke ensidig fokuseres på resultat av læringa. Det er imidlertid nødvendig å vurdere læringsgang, valg av læremidler og arbeidsmåter, organisering av undervisning og rammene for opplæringa.

Formålet med elevvurdering i kulturskolen er å hjelpe eleven i kunstnerisk og personlig utvikling. Vurderinga vil ha følgende hensikter:

- å veilede, motivere og utvikle eleven
- å orientere eleven, foresatte og eventuelt grunn-skolelærere om elevens kunstfaglige utvikling
- å motivere læreren til kontinuerlig å vurdere sin undervisningspraksis

Individuell vurdering vil gis til eleven i form av løpende veiledning i det estetiske arbeidet.

Veiledninga vil arte seg som kontinuerlige tilbakemeldinger med tanke på å inspirere, motivere og korrigere eleven ut fra det utviklingsnivå denne til enhver tid befinner seg på. Et undervisningsår bør avsluttes med en oppsummerende elevsamtale, hvor også foresatte kan delta, hvor læringsgang og læringsresultat er tema for vurdering. Formålet er å bevisstgjøre eleven om læringsprosessen, både for å vise til utvikling og dermed motivere til videre innsats, og å kunne ta stilling til kursendringer og planlegge videre arbeid. Det kan også avholdes individuelle foreldremøter i løpet av skoleåret, med eller uten elev. Tilbakemeldinger til foreldre er viktig, skriftlige eller muntlige, da det blir

lettere å få øye på målsettinger og retning, i tillegg til at læreren på denne måten får dokumentert noe av sitt arbeid med eleven som igjen kan føre til en tettere oppfølging fra hjemmet.

Elevenes egenvurdering og elevrespons

En side ved elevvurdering er oppøving av elevens evne til å vurdere eget og medelevers arbeid. Egenvurdering i denne sammenheng innebærer at eleven selv tenker over og formulerer seg om sine mål, ferdigheter, arbeidsvaner og utvikling, for på sikt å kunne ta ansvar for sin egen læring og utvikle et selvstendig kunstnerisk uttrykk. Elevrespons kan være elever som gir uttrykk for og kommenterer medelevers musikalske framføringer, respons på hverandres sceniske improvisasjoner, bildearbeid eller utkast til manuskripter. På den måten får elevene trening i å vurdere kritisk. Hva er godt og hva kan bli enda bedre? Hvordan kunne noe vært gjort annerledes eller hvilke alternativer fins? Nye ideer dukker opp og utvikles. I tillegg til å styrke selvstendig tenkning får elevene gjennom denne vurderinga øvd evnen til respekt og konstruktiv tilbakemelding. Læreren må være bevisst disse vurderingsformene og kunne lede slike samtaler på en konstruktiv måte.

5.2 Vurdering av virksomheten

Den enkelte kulturskole må drive et kontinuerlig og systematisk vurderingsarbeid, i den hensikt å sikre at organisering, tilrettelegging og gjennomføring av opplæringa bidrar til å nå skolens overordnede mål. Arbeid med dette bør bli opptakt til faglige diskusjoner i kollegiet om hvordan målene skal nås, og alle må involveres i prosessen. Ledelsen har en nøkkelrolle. Deltakelse er en forutsetning for engasjement.

Vurdering av virksomheten har både et internt og et eksternt siktemål. Internt er hensikten å:

- stimulere til en kontinuerlig debatt på hver enkelt kulturskole
- bidra til å bevisstgjøre personalet om hva kvalitet innebærer og utvikle god læringskvalitet
- tilstrebe et godt læringsmiljø som fremmer kunstfaglig, sosial og personlig utvikling hos elever og tilsatte
- utøve en god ressursforvaltning som sikrer primær-oppgavene til kulturskolen

Kulturskolen må systematisere erfaringene om sin egen virksomhet, slik at man stadig blir bedre til å planlegge, ta avgjørelser og følge opp arbeidet til det beste for elevene.

I tillegg skal resultatene av vurderinga være informasjon til kommunen om hvordan opplæringa foregår og hva man oppnår, slik at kulturskolen blir et best mulig tilbud for flest mulig interesserte i kommunen.

5.3 Vurdering og kvalitetsutvikling

Den enkelte kulturskole er tjent med å utarbeide styringsredskaper for en god drift. Noen nyttige redskaper i arbeidet er rammeplanen, årsplaner, budsjett- og organisasjonskart, kompetanseutviklingsplaner, arbeidstidsavtaler, arbeidsplaner og medarbeidersamtaler.

Vurderingsarbeidet bør systematiseres gjennom felles drøftinger i kollegiet. Ledelsen ved skolen bør ha god innsikt i vurderingsproblematikk, og iverksette opplæringstiltak, f.eks. i kollegabasert veiledning. Det må legges vekt på å skape en fellesskapskultur, preget av menneskene, samarbeid, omsorg og anerkjennelse.

Kulturskolen må gjennom sine plandokumenter og evalueringer sørge for en kontinuerlig kvalitetssikring av den totale virksomheten. Skolen merker en stadig

større kvalitetsbevissthet hos brukerne. Kvaliteten skal sikres gjennom gode planprosesser og utarbeidelse av gode rutiner, felles kulturforståelse og enighet om pedagogisk plattform. Dette arbeidet må involvere alle. Personalets medvirkning i lokalt planarbeid og gode prosesser er av stor betydning for engasjement og hvordan oppgaver blir løst. Det er viktig at ledelsen klarer å ivareta innspill fra medarbeiderne i kulturskolen, så vel faglig som organisatorisk. På samme måte skal brukerne av tilbudet ha en viktig rolle i de prosesser som arbeidet med kvalitetsutvikling tar høyde for.

Metoder for vurdering

Vurdering blir forstått og praktisert på ulike måter, svært få kommuner har en felles praksis. Metodene skiller seg ofte fra hverandre etter hvilken form for systematikk de følger. Alle metoder har sine sterke og svake sider.

Det vil være tre hovedståsted for vurdering av virksomheten:

1. Selvevaluering
Dette er en metode som ofte er praktisert innenfor skolesektoren og kulturskolesektoren. Metoden foregår på og i regi av den enkelte skole. Aktørene i vedkommende skole bestemmer i samråd med hverandre hvor søkelyset skal rettes, hvordan informasjonen skal samles inn og resultatene brukes. Man vil vanligvis gjennomføre vurderinga ved å gå i dybden på avgrensede områder.
2. Brukerevaluering
Noen skoler baserer sin evaluering utelukkende på tilbakemeldinger fra brukerne. Med en slik vurdering vil sjelden skolens mål og faglige sider bli gjenstand for systematisk vurdering.
3. Eksternevaluering
Ved eksternevaluering kommer andre aktørgrupper enn de som tilhører den enkelte skole inn i bildet, og foretar en evaluering sett utenfra.

For kulturskolen, som både er en offentlig skole og en tjenesteyter til brukere mot betaling, vil det være aktuelt med en evalueringsmodell som ivaretar både fagprofesjonens og brukernes tilbakemeldinger. Uansett framgangsmåte, så skal evalueringen danne grunnlaget for utvikling på den enkelte kulturskole.

Systematisk kvalitetsutvikling følger fire hovedfaser:

1. Planlegge
2. Utføre
3. Vurdere
4. Korrigere

Det er særskilt viktig å tufte arbeidet med evaluering og kvalitetsutvikling på demokratiske verdier og en spørrende og systematisk tilnærming til fenomenene. Med demokratiske verdier sikter vi til medansvar og medbestemmelse som en naturlig del av kulturskolens liv og arbeid. Det er et viktig prinsipp at den som blir berørt av evalueringa skal få mulighet til å påvirke valg av tema og metode, tolkning og bruk av resultatene som framkommer. En ”systematisk og spørrende tilnærming” skal føre til forbedring av virksomheten bygd på kunnskap, innsikt og kritisk vurdering.

KUNSTNEREN II

*I høyere grad enn fornuftige mennesker aner,
er kunstnerne folkets nødvendige sanseorganer.*

*Hvis kunsten ble tatt fra et folk, ble det som å rane
dets øyne og ører, dets hode, dets nese og gane.*

*En kropp blir berøvet sitt lys, dens saft vil fortørke,
og blind vil den kave omkring som en robot i mørke.*

*For kunsten er mer enn et fag, den er mer enn kallet
for utvalgte få - den er formende kraft i oss alle.*

*Den er alt som er fruktbar uro, en fjær i vårt indre,
en drift som vil skape større av det som er mindre.*

*Skulptur som fremtvinger form av uformelig masse,
er virksom i barnet som leker med sand i en kasse.*

*Ta kunstnerens blikk fra et barn, ta formgleden fra det,
og se, det vil trå på sitt spann og vil kaste sin spade,*

*og se, det vil glemme sin lyst og gå under i skygge,
og broer og byer og skib vil det ingegang bygge!*

*Driv kunstneren ut: all lek vil du dermed fordrive,
og mister du evnen til lek, da mister du livet.*

*Mer nyttig enn alle de dødsens fornuftige "nytter"
er formen som føler, er blikket som ser, er tonen som lytter...*

(Andrè Bjerke, "Samlede dikt I", Aschehoug, 1982)

I tiden etter lovforankringen har det skjedd mye i kulturskolelandet Norge. Nær sagt alle kommuner har et musikk- og kulturskoletilbud, og de aller fleste av disse er nå i realiteten en kulturskole, med tilbud i musikk, teater, dans, visuelle kunstfag, skrivekunst og mye annet.

Det er prisverdig at Norsk Kulturskoleråd nå har tatt ansvaret for å utarbeide en veiledende rammeplan for skoleslaget. Det er viktig å ha et mangfold av tilbud og opplegg. Planen må derfor brukes som inspirasjon til utvikling av ulike faglige og pedagogiske opplegg. Planen gir et meget godt grunnlag for det videre arbeidet i kommunene, og jeg håper at den blir forankret politisk i alle kommuner.

Jeg ønsker dere alle lykke til med arbeidet !

Rolf Reikvam

*Leder for Stortingets kirke-,
utdannings- og forskningskomité*